

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra občanské výchovy

**Výuka finanční gramotnosti na
základních školách**

Diplomová práce

Brno 2011

Vypracovala:

Bc. Petra Holásková

Vedoucí práce:

Ing. Oldřich Králík, CSc.

Bibliografický záznam

HOLÁSKOVÁ, Petra: *Výuka finanční gramotnosti na základních školách: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická. 2011. 97 s., 10 s. příloh. Vedoucí diplomové práce Ing. Oldřich Králík, CSc.

Anotace

S rostoucím vývojem nabídky finančních produktů a ekonomických příležitostí se zvyšuje i význam finančního a ekonomického vzdělávání. Diplomová práce se zabývá významem finanční gramotnosti v podmínkách tržní ekonomiky a jejím zařazením do základního vzdělávání. V neposlední řadě práce podává širší pohled na ekonomická rozhodování s ohledem nejen na ekonomické kritérium, ale také na etické a ekologické aspekty. Doporučení vhodných výukových metod, učebních materiálů a dalších návrhů k výuce finanční gramotnosti umocňuje celou práci.

Annotation

With the increasing development of financial products and the offer of economic opportunities, increasing also the importance of financial and economic education. This thesis deals with the importance of financial literacy in the market economy and its inclusion in basic education. Finally, outlines a comprehensive approach to economical decisions with regard to economical, ethical and ecological aspects. Recommendations of appropriate teaching methods, teaching materials and other proposals to teach financial literacy enhance the meaning the whole thesis.

Klíčová slova

Ekonomie, Finanční gramotnost, finanční vzdělávání, finanční plánování, úvěr, pedagog, pojištění, peněžní prostředky, výuka, hospodaření.

Keywords

Economy, financial literacy, financial education, financial planning, credit, educator, insurance, money, education, economy.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Ing. Oldřicha Králíka, CSc. a uvedla v seznamu literatury všechny použité literární a odborné zdroje. Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v knihovně Pedagogické fakulty a v elektronické verzi IS MU.

V Brně dne 20. dubna 2011

podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu diplomové práce Ing. Oldřichu Králíkovi, CSc. za jeho praktické rady a připomínky, které mi napomohly k vypracování mé diplomové práce a dále Mgr. Zdeňku Honsovi, který mi poskytl praktické informace pro provedení výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	7
1 VÝZNAM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V PODMÍNKÁCH TRŽNÍ EKONOMIKY	9
1.1 VYMEZENÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI (FG).....	11
1.2 FAKTORY ZVYŠUJÍCÍ VÝZNAM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI DLE OECD.....	13
1.3 POJETÍ ZISKU V TRŽNÍ EKONOMICE	14
2 POSTUPNÁ REALIZACE VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	15
2.1 IMPLEMENTACE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ NA ZŠ	16
2.1.1 <i>Prioritní oblasti pro budoucnost podle Národní strategie finančního vzdělávání z května 2010</i>	17
2.1.2 <i>Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (SBFG)</i>	18
2.1.3 <i>Vývoj koncepce finančního vzdělávání v jednotlivých letech</i>	19
2.2 FINANCOVÁNÍ PROJEKTŮ A PROGRAMŮ FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	24
2.3 FINANČNÍ PLÁNOVÁNÍ	24
2.3.1 <i>Proces finančního plánování</i>	26
2.3.1.1 <i>Analýza</i>	26
2.3.1.2 <i>Finanční cíle a finanční plán</i>	28
2.3.1.3 <i>Realizace finančního plánu</i>	33
2.3.1.4 <i>Revize finančního plánu</i>	34
3 EKONOMICKÉ, ETICKÉ A EKOLOGICKÉ ASPEKTY VE VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	35
3.1 EKONOMICKÉ ASPEKTY VE VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	36
3.2 ETICKÉ ASPEKTY VE VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	38
3.3 EKOLOGICKÉ ASPEKTY VE VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	40
3.4 VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA ZŠ S OHLEDEM NA MORÁLNÍ A EKOLOGICKÉ ASPEKTY ..	43
4 VYPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKU O PROBLEMATICE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI A ANALÝZA DOSAŽENÝCH VÝSLEDKŮ	45
4.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO CÍLE A HYPOTÉZY	45
4.2 METODY VÝZKUMU.....	46
4.3 SKLADBA DOTAZNÍKU	46
4.4 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO VZORKU A VÝZKUMNÉHO PROSTŘEDÍ	47
4.5 DOTAZNÍK	47
4.6 OVĚŘENÍ PLATNOSTI STANOVENÝCH HYPOTÉZ.....	65
4.7 SWOT ANALÝZA ZAVÁDĚNÍ FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ NA ZŠ.....	65
4.7.1 <i>Silné stránky</i>	66

4.7.2	<i>Slabé stránky</i>	66
4.7.3	<i>Příležitosti</i>	67
4.7.4	<i>Hrozby</i>	68
5	NÁVRHY A DOPORUČENÍ PRO DALŠÍ POSTUP PŘI VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	69
5.1	DOPORUČENÍ PEDAGOGŮM K MOŽNOSTI VYUŽITÍ INFORMAČNÍ A MATERIÁLNÍ PODPORY K VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA ZŠ	69
5.1.1	<i>Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol</i>	69
5.1.2	<i>Finanční gramotnost – úlohy a metodika</i>	70
5.1.3	<i>Gramotnosti ve vzdělávání – příručka pro učitele</i>	71
5.1.4	<i>Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia</i>	71
5.1.5	<i>DIVPP (NIDV, akreditace)</i>	73
5.1.6	<i>Metodický portál www.rvp.cz</i>	75
5.1.7	<i>Projekt Finanční Vzdělávání.cz</i>	75
5.2	STANDARDSY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI (FG) NA ZŠ A JEJICH ROLE	77
5.2.1	<i>Vymezení standardů finanční gramotnosti</i>	77
5.2.2	<i>Návrhy pro zařazení výuky finanční gramotnosti do RVP</i>	80
5.3	METODY VE VYUČOVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	82
5.3.1	<i>Pedagogický konstruktivismus ve finančním vzdělávání</i>	83
5.3.1.1	Aktivizující metody	84
5.3.1.2	Projektová výuka	85
5.4	ZOHLEDNĚNÍ ROČNÍ PROCENTNÍ SAZBY NÁKLADŮ (RPSN) PŘI EKONOMICKÉM ROZHODOVÁNÍ	85
5.5	PEDAGOGICKÉ PŘEDPOKLADY PRO VYUČOVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	86
	ZÁVĚR	88
	RESUMÉ	90
	SUMMARY	90
	SEZNAM OBRÁZKŮ	91
	SEZNAM TABULEK	91
	SEZNAM GRAFŮ	91
	POUŽITÁ LITERATURA	93
	SEZNAM PŘÍLOH	97
	PŘÍLOHY	

ÚVOD

S rostoucím vývojem nabídky finančních produktů a ekonomických příležitostí se mění i postavení člověka ve společnosti. Nezbytným předpokladem k orientaci lidí v současném světě je vzdělání. Hnací silou populace se stává konzum. Lidé chtějí vlastnit stále více statků a využívat více služeb. Často si však neuvědomujeme, jakou cenu jsme za to ochotni zaplatit.

Úvěry se staly věcí běžnou, ale nad eliminací rizika nesplácení či finančním plánování a hospodaření člověk už tak často nepřemýšlí nebo k tomu nemá dostatek věrohodných informací a znalostí. Paradoxem je i to, že využíváme půjčky, abychom mohli pořídit vánoční dárky, nebo si neodpustíme dovolenou, kterou hradíme pomocí úvěru. Ano, tyto lákavé nabídky využíváme bezhlavě za účelem maximálního uspokojení našich potřeb, které jsou však velmi vysoké a častokrát vychází z rozmaru. Nechceme zaostávat za ostatními, smířit se s tím, že bychom měli méně, než například náš soused, atp. Otázkou však je: Dostaneme – li se do dluhové pasti, budeme vědět, jak se z ní dostat ven? Myslíme na rizika dříve, než bychom je měli řešit? Sestavujeme si rozpočet domácnosti, který nám řekne, na co máme a na co ne, případně kolik peněz bychom si mohli uspořit a lépe je využít? Myslíme na stáří? A umíme se vůbec orientovat v tom, co nám dnešní svět nabízí?

Důležitou roli zde hraje finanční vzdělání, které však dle provedených průzkumů v České republice neodpovídá tomu, že čeští občané jsou dostatečně finančně gramotní, aby se ve všech těchto otázkách dokázali kvalitně rozhodovat. Na to však vláda zareagovala s cílem tuto situaci zlepšit a v rámci ustanovené pracovní skupiny začala podnikat významné kroky k zavedení finanční gramotnosti do výuky už na základní školy. Je ale dostatek kvalifikovaných pedagogů, kteří by dokázali kvalitně o této problematice vyučovat žáky? Pokud ano, vzhledem k tomu, že ekonomie a finančnictví není samostatný obor na pedagogických fakultách, jakou odbornou kombinaci předmětů, by měli tito učitelé mít?

Jedním z důležitých aspektů, na základě kterých se rozhodujeme v ekonomických otázkách, jak už vyplývá ze samotného názvu, je zejména kritérium ekonomické, které

můžeme stručně charakterizovat jako úsilí o maximalizaci svého příjmu. Je ale vhodné si uvědomit, že hlavní postavou v rozhodování o finančních záležitostech je člověk, jako osoba, která má určité charakterové vlastnosti a jejíž zájmy by měly být v souladu s etikou. Ve své práci se zabývám tedy i faktory, které chápu jako podstatné při rozhodování ve finančních otázkách s návazností na výuku finanční gramotnosti.

Hlavním cílem je analyzovat problematiku zavádění výuky finanční gramotnosti na základní školy z dosavadních zjištěných informací a vymezení případných slabých míst a naopak příležitostí vztahujících se k výuce finanční gramotnosti na základních školách.

Výsledky mé práce mohou být dalším podnětem vedoucím ke zlepšení zavádění výuky finanční gramotnosti na základní školy a také bude tato práce sloužit k lepší orientaci pedagogů, ale i širší populace v problematice výuky finanční gramotnosti na základních školách.

1 Význam finanční gramotnosti v podmínkách tržní ekonomiky

Ve všech klíčových pedagogických dokumentech je v současnosti oprávněně kladen velký důraz na to, aby byli žáci ve školách vedeni k samostatnému ekonomickému myšlení a odpovědnému rozhodování. Mimořádná pozornost je věnována zejména finančnímu vzdělávání. K jeho systematickému zavádění do škol dochází na základě důležitých materiálů zpracovaných na meziresortní úrovni. Jejich společnou vizí je přispět ke zvýšení finanční gramotnosti žáků v ČR a jejich lepší orientaci v tržní ekonomice a financích.

S rostoucí nabídkou a rozvojem finančních služeb můžeme sledovat i změnu v chování občanů vzhledem k jejich financím - rostou tendence k rychlé spotřebě i ochota občanů k zadlužování. Česká republika se pomalu zařazuje mezi moderní tržní ekonomiky, a tím roste i potřeba kvalitních znalostí a důvěryhodných informací z oblasti ekonomiky a financí, na jejichž podkladě bude moci každý činit správná rozhodnutí při správě osobních a rodinných financí. Avšak nejen výše uvedený rozvoj finančních služeb, ale zejména také ekonomická krize upozornila na nezbytnost finančního vzdělávání.

V současné tržní ekonomice by mělo vést finanční vzdělávání k tomu, aby občan pochopil svou roli na trhu a dokázal přijmout zodpovědnost za rozhodnutí týkající se osobního hospodaření a případných sociálních či ekonomických důsledků, které by v souvislosti s jeho chováním mohly nastat. Chybějící vzdělání v oblasti finanční gramotnosti u jedince se může projevit ve špatné orientaci v moderní tržní ekonomice, což bude mít velký vliv na jeho osobní status ve společnosti. Člověk by se mohl dostat do problémů se zabezpečením rodiny, dětí, zaměstnání či ke vzniku některých patologických jevů.

Zaměřím se nyní na to, kde může mladá generace získat dostatek kvalitních informací, aby nedělala ukvapená rozhodnutí, jejichž následky mohou negativním způsobem ovlivnit jejich život. Škola by proto měla být základní institucí, kde se žáci naučí o

finančních záležitostech rozhodovat na základě důvěryhodných zdrojů o finančních produktech a službách a celkově o fungování tržní ekonomiky. Záměrem mimo jiné by mělo být také to, aby se studenti naučili hospodařit s penězi a aby si v budoucnu bezhlavě nebrali půjčky, jež by třeba nemohly splácet.

Cílem rozvoje finanční gramotnosti by tedy nemělo být pouze získávání znalostí, ale zejména jejich praktické využití v situacích, s nimiž se člověk setkává v každodenním životě. Aby žáci takové kvalitní znalosti získali, je však důležitá osoba učitele, který je bude poskytovat. Zájem žáků musí být podpořen atraktivní formou podání ekonomických poznatků. Proto podpora finančního vzdělávání učitelů by se měla stát významným pilířem vysokoškolského vzdělávání. Zejména potom v oboru občanská výchova by se tomuto „pilíři“ měla věnovat zvýšená pozornost. Mimo jiné je důležité, aby žáci dokázali využít praktické poznatky o finančních výpočtech, kterým se naučí v matematice. Zvláštní důraz se v poslední době klade i na Pracovní výchovu, kde by se žáci měli také správně učit o tom, jak hospodařit s finančními prostředky.

Klíčovým úkolem pro další rozvoj výuky finanční gramotnosti na základních školách by mělo být podle mého názoru zvýšení pozitivního přístupu učitelů ve prospěch této problematiky formou dalšího vzdělávání v oblasti ekonomie a financí, a zároveň jejich metodická podpora (školení, kvalitní didaktické materiály, projekty).

Snaha o zlepšení finanční gramotnosti je velmi aktuální téma, a proto by mělo být i součástí průřezových témat v RVP ZV. Finanční vzdělávání se váže zejména k průřezovému tématu Osobnostní a sociální výchova, kde má velmi blízko k tematickému okruhu Morální rozvoj, jehož náplní je naučit žáka rozhodovat se na základě etického hlediska ve světě financí, v situacích, které potkává v běžném životě. Bezpochyby své místo zaujímá finanční gramotnost i v průřezovém tématu Mediální výchova, kde významnou roli hraje důraz na kritický přístup k mediálním informacím a také schopnost žáka vlastní analýzy takových informací.

1.1 Vymezení finanční gramotnosti (FG)

Finanční gramotnost je definována jako: „Soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“¹

Finanční gramotnost je specializovaná disciplína tzv. ekonomické gramotnosti.

Jak můžeme níže vidět na obrázku č. 1, finanční gramotnost zahrnuje tři složky:

Finanční gramotnost

Peněžní gramotnost	Cenová gramotnost	Rozpočtová gramotnost
---------------------------	--------------------------	------------------------------

Rozpočtová gramotnost =

Správa finančních aktiv + Správa finančních závazků

Obrázek 1 Finanční gramotnost

Zdroj: *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT.*

Peněžní gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.).

Cenovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci. Významnou složkou cenové gramotnosti je porozumění principu „ceny peněz“ v čase, rozdílu mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou a

¹ *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. 2007. Str. 7.*

porozumění cenám finančních nástrojů a služeb v praktické podobě poplatků a úrokových sazeb.

Rozpočtovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vypracovat rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje vedle výše popsané obecné složky také dvě složky specializované: správu finančních aktiv (např. vkladů, investic a pojištění) a správu finančních závazků (např. úvěrů nebo leasingu). To předpokládá v obou případech orientaci na trhu různě komplikovaných finančních produktů a služeb, schopnost mezi sebou jednotlivé produkty či služby porovnávat a volit ty nejvhodnější s ohledem na konkrétní životní situaci.²

FG je specializovanou součástí širší ekonomické gramotnosti, která navíc zahrnuje např. schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na současný a budoucí příjem, orientaci na trhu pracovních příležitostí, schopnost rozhodovat o výdajích apod. Nedílnou součástí FG jsou také nezbytné makroekonomické aspekty a oblast daňová, a to zejména vzhledem k tomu, že se významně podílí na finančních zdrojích jednotlivců i domácností, a má tedy významný vliv na peněžní toky v soukromých financích. FG jako součást ekonomické gramotnosti tvoří jednu ze složek tzv. klíčových kompetencí, tedy znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti. K FG se dále pojí zvláště gramotnost numerická (z hlediska gramotnosti finanční se týká především finančních numerických úkonů), gramotnost informační (jako schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu) a gramotnost právní (jako orientace v právním systému, přehled o právech a povinnostech a také možnostech, kam se obrátit o pomoc). Rozvoj těchto kompetencí je současně prostředkem k vytváření a posilování politického, právního a ekonomického myšlení občanů.³

² *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. 2007. Str. 7.*

³ *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. 2007. Str. 8.*

1.2 Faktory zvyšující význam finanční gramotnosti dle OECD

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD) ve své knize Improving financial literacy upozorňuje na důležité faktory, které mají velký vliv na zvýšení významu finanční gramotnosti v dnešní ekonomice.

V první řadě upozorňuje na obtížnost výběru finančních produktů, kdy jsou spotřebitelé zahlceni různými druhy finančních nástrojů, které nabízejí řadu možností co se týká nejen poplatků, ale i úrokových sazeb, doby splatnosti, atp. Zejména poukazuje na složitost posouzení finančních produktů, protože jejich význam poznáme až s delším časovým odstupem mezi nákupem a využitím.

Dalším faktorem, který se podílí na zvyšování významu znalostí z finanční gramotnosti je nárůst počtu finančních produktů. OECD v této oblasti poukazuje na deregulaci finančních trhů a snížení nákladů vyvolaných vývojem v oblasti informačních technologií a telekomunikací. Tyto vlivy mají za následek rozšíření počtu nových produktů pro splnění velmi specifických potřeb trhu. Na internetu se zvýšil jak rozsah informací o investičních a úvěrových produktech, tak i dostupnost těchto produktů.

Jedním z významných faktorů, jež spadá i pod vymezení OECD je také baby boom, který nastal v mnoha zemích po druhé světové válce, a zvyšování průměrné délky života. Silné poválečné ročníky začnou odchodem do důchodu v průběhu příštích pěti až deseti let. Ovšem trend dnešní generace jde spíše cestou kariéry a založení rodiny je až na dalším místě. Průměrný věk matek je mnohem vyšší, než jak tomu bylo dříve. OECD vidí největší problém v odchodu do důchodu generace poválečných ročníků, protože se předpokládá, že bude méně pracovníků, kteří by měli podporovat větší počet důchodců po delší dobu, což vznikne v důsledku prodloužení délky života.

Změny důchodového systému jsou dalším faktorem k tomu, abychom usilovali o zvyšování finanční gramotnosti. Stárnutí populace v zemích OECD bude mít závažné důsledky pro veřejné důchodové programy, což můžeme sledovat v současnosti v České

republice, kde se připravuje reforma důchodového systému. Hlavní trend v rámci důchodových systémů v zemích OECD je přechod ze stanovených dávek, do příspěvkově definovaných penzijních systémů. V budoucnu bude stále více důchodců závislých na příjmu z definovaných plánů příspěvku na důchod.

Posledním faktorem, který OECD označila jako za významný je nízká úroveň finanční gramotnosti. Vzhledem k průzkumu, který OECD provedla ve dvanácti členských zemí (mezi nimi i ČR), došla k závěru, že finanční znalosti mezi spotřebiteli jsou nízké. Stupeň finanční gramotnosti je především nízký u určitých skupin obyvatelstva, jako jsou například méně vzdělaní, menšiny a u lidí s nižšími příjmy, což by mělo zlepšit právě zavedení finanční gramotnosti, již do výuky na základní školy.

1.3 Pojetí zisku v tržní ekonomice

Hlavním vztahem v tržní ekonomice je vztah založený na vzájemném působení nabídky a poptávky, který se na trhu utváří. Trh tedy chápeme jako místo, kde se setkávají výrobci a spotřebitelé, prodávající a kupující, je to ta oblast ekonomiky, kde dochází k výměně zboží a služeb za tržní ceny mezi jednotlivými subjekty. Tvorba zisku je jedním z nejdůležitějších kritérií v moderní tržní ekonomice. Zisk se chápe jako hlavní podnět k podnikání. Etika se však stává nezbytnou součástí systémového hospodářství, a proto by měla být i tvorba zisku v souladu s etikou. V případě rozdělování zisku je důležité respektovat příslušnou legislativní úpravu a také morální normy ve společnosti.

2 Postupná realizace výuky finanční gramotnosti

Proces finančního vzdělávání v České republice dle Národní strategie finančního vzdělávání, vydané ministerstvem financí, má být postaven na dialogu veřejného sektoru, spotřebitelů a finančního trhu tak, aby navržené řešení mělo co největší celospolečenský přínos.

Navrhovaná opatření stojí na dvou základních pilířích vymezených v *Národní strategii finančního vzdělávání*, a to na:

I. vzdělávání počátečním

- Počátečním vzděláváním se rozumí předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání, vzdělávání v konzervatoři a vyšší odborné vzdělávání uskutečňované podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a studium v akreditovaných studijních programech uskutečňovaných podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, vysokými školami nebo jejich součástmi.

II. a vzdělávání dalším

- Dalším vzděláváním se rozumí vzdělávací aktivity, které nejsou počátečním vzděláváním (bývají označovány také jako vzdělávání celoživotní),

Projekty finančního vzdělávání, mají-li být považovány za součást systému finančního vzdělávání, mají svým charakterem rozvíjet a zvyšovat úroveň finanční gramotnosti ve smyslu základní orientace a přehledu o finančních produktech či službách (princip obecnosti), přičemž se nesmí týkat propagace konkrétních produktů a služeb. Dále má být zajištěna odborná úroveň vzdělavatelů (princip odbornosti) a informace musí být

skrze vhodné informační kanály dostupné příslušným cílovým skupinám bez dalšího omezení (princip informovanosti).⁴

2.1 Implementace finančního vzdělávání na ZŠ

Zadlužování občanů a domácností se stále zvyšuje. V současné době existuje celá řada různých úvěrů a půjček, které jsou na finančním trhu k dispozici. Od úvěrů určených na bydlení, mezi které patří hypotéky a ostatní stavební úvěry, až k úvěrům spotřebitelským a v neposlední řadě také mnoho lidí využívá kontokorenty nebo kreditní karty k překlenutí přechodného období nedostatku finančních prostředků.

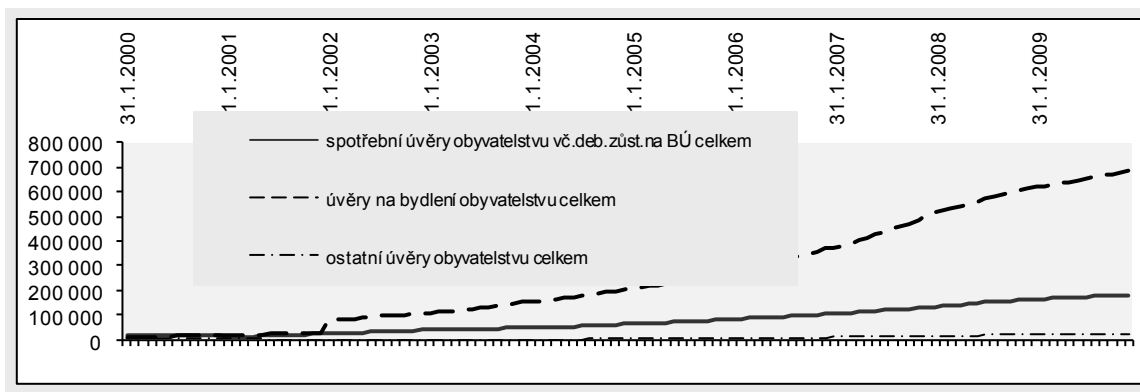

Obrázek 2 Zadluženost dle základních poskytovaných úvěrů

Zdroj: *Vlastní zpracování*

Velká dynamika nárůstu tohoto negativního vývoje zadlužování respektive předlužování již začíná ohrožovat zaměstnanost. Občanům chybí základní informace o každodenní ekonomice, o půjčkách, o předlužení, o exekucích, atd., které se označují souhrnným názvem finanční gramotnost. Vysoký nárůst úvěrů a jejich vývoj můžeme sledovat na následujícím grafu, z něhož je zřejmý nejvyšší růst úvěrů na bydlení.

⁴ MF - odbor 35 – Finanční trhy II: *Národní strategie finančního vzdělávání. Financování a hodnocení.* Str. 12.

Graf 1 Vývoj jednotlivých typů úvěrů obyvatelstvu (v mil. Kč)

Zdroj: ČNB

Evropská unie opakovaně doporučuje svým členským vládám vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti, protože občané EU, kteří jsou předluženi, se již nemohou zapojit v legálním trhu práce nikde v rámci EU. Evropský parlament proto vydal pracovní dokument (č. PE402.531v01-00), kterým doporučuje členským státům konat v oblasti finančního vzdělávání.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, spolu s MF ČR a MPO ČR, vydalo ke splnění svých povinností v prosinci 2007 Společný dokument „Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách“.

2.1.1 Prioritní oblasti pro budoucnost podle Národní strategie finančního vzdělávání z května 2010

Aktivní a odpovědná účast na finančním trhu

Národní strategie finančního vzdělávání označuje za žádoucí, aby občané jako spotřebitelé svou roli na finančním trhu chápali aktivně, ať už znalostí svých spotřebitelských práv či přístupem k využívání produktů a služeb. Cílem je, aby se občané rozhodovali efektivně – k tomu však vedle úplných, správných, transparentních a srovnatelných informací potřebují také adekvátní úroveň finanční gramotnosti

Prevence proti předlužení

V předchozí kapitole, už jsem specifikovala význam finanční gramotnosti. Jedním z důvodů jejího zařazení do výuky na základní školy byl růst zadlužení domácností,

kteře nejsou schopny dostát svým závazkům. Zvláště rodiny s nízkými příjmy a rodiny, kteře mají špatnou orientaci ve finanční problematice jsou vystaveny riziku, že nebudou schopny dluhy splácet. Občané by měli být schopni posoudit situaci, kdy je vhodné úvěř čerpat a kdy ne, zda budou ze svých mezd schopni úvěř splatit. Jak je uvedeno v Národní strategii finančního vzdělávání, měli by se zaměřovat se buď na takové dluhy, kteře mají z dlouhodobého hlediska charakter investice (např. hypotéky), či v případě, že jde o spotřebitelské půjčky, aby měli pod kontrolou dluhovou službu.

Zajištění na stáři

Vzhledem ke stárnoucí populaci, bude nezbytné, aby se občané uměli na tuto situaci připravit a zvolili vhodný typ zajištění na stáři. Odpovídající roli však při výběru této vhodné formy zajištění bude hrát úroveň finanční gramotnosti.

2.1.2 Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (SBFG)

Na základě usnesení vlády ČR č. 1594 ze dne 7. prosince 2005 připravily MF, MŠMT a MPO **Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách**. Tento materiál popisuje proces implementace finančního vzdělávání do počátečního vzdělávání sestávající se z těchto kroků:

- Vytvoření Standardu finanční gramotnosti pro žáka 1. a 2. stupně základní školy a dále Standardu finanční gramotnosti pro žáka střední školy (kteřý odpovídá Standardu finanční gramotnosti dospělého občana).

V souvislosti s výše uvedeným byla navržena struktura SBFG, jež zahrnuje následující dílčí etapy:

1. Definice FG
2. Formulace standardů FG
3. Příprava systému vzdělávání a podpory pedagogických pracovníků pro finanční vzdělávání
4. Implementace standardů FG do RVP
5. Hodnocení (monitorování) úrovně FG populace
6. Formulace zpětné vazby pro případné úpravy systému
7. Pravidelné uveřejňování informací o fungování systému

Je důležité nahlížet na SBFVG jako na jeden z prvků ucelené NSFV, který se věnuje implementaci finančního vzdělávání do tzv. počátečního vzdělávání.⁵

- Zařazení Standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů pro základní a střední vzdělávání.
- Vytvoření metodických doporučení školám pro vzdělávání žáků a tvorbu a realizaci školních vzdělávacích programů.
- Zařazení témat finančního vzdělávání do vzdělávacích programů v rámci systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen „DVPP“).
- Revize Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (včetně revize Standardů finanční gramotnosti) v souladu s vývojem finančních trhů a potřeb žáků.

2.1.3 Vývoj koncepce finančního vzdělávání v jednotlivých letech

2005

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách je v rámci počátečního vzdělávání nastaven pro segment základních a středních škol, ve smyslu usnesení vlády ČR č. 1594 ze dne 7. prosince 2005.

2006

Na jaře roku 2006 nechala zpracovat Česká bankovní asociace šetření týkající se finančního vzdělávání, zejména postoje českých občanů k němu.

Základním opatřením se stalo schválení Strategie finančního vzdělávání v rámci rezortů financí a školství, na které navázalo plnění akčního plánu.

V srpnu 2006 zahájila činnost **Pracovní skupina pro finanční vzdělávání** (dále jen „Pracovní skupina“) řízená MF. Pracovní skupina je složena ze zástupců státu,

⁵ Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. 2007. Str. 11.

profesních asociací, spotřebitelských organizací a expertů na oblast vzdělávání. Po splnění konkrétních úkolů v podobě projednání Strategie finančního vzdělávání a Standardů finanční gramotnosti byla transformována na stálou platformu pro výměnu zkušeností a koordinaci klíčových subjektů, institucí a zástupců finančně vzdělávacích projektů v ČR. Existence a složení této skupiny plně odpovídá mezinárodním doporučením.

2007

MF zadalo v roce 2007 zpracování průzkumu na téma finančního vzdělávání. Cílem průzkumu bylo zejména zjistit postoje českých občanů k problematice finančního vzdělávání a míru jejich potřeby se v tomto směru dále vzdělávat.

V roce 2007 MŠMT ve spolupráci s MF vydalo Standardy finanční gramotnosti (jako součást materiálu Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách) a postupně je zařazuje do příslušných rámcových vzdělávacích programů ve středním vzdělávání. V návaznosti na tento krok byla systematicky ze strany MŠMT a částečně též ČNB zahájena podpora pedagogických pracovníků v podobě vydání metodických publikací, poskytování akreditovaného vzdělávání a zařazení oblasti finanční gramotnosti do obsahu příslušných vysokoškolských studijních programů. Podpora finančního vzdělávání byla zařazena jako jedna z priorit do výzev Evropského sociálního fondu – operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost a do vybraných rozvojových programů pro školy financovaných ze státního rozpočtu ČR.

2008

V roce 2008 byla v rámci OECD vytvořena mezinárodní skupina pro finanční vzdělávání (International Network on Financial Education - INFE), jejímž cílem je zejména zvýšení celosvětového povědomí o významu a důležitosti finančního vzdělávání a dále také podpora členských států ve vytváření jejich národních strategií finančního vzdělávání. V témže roce byl zprovozněn také mezinárodní webový rozcestník (International Gateway on Financial Education – IGFE), který má sloužit jako jeden ze základních zdrojů informací z oblasti finančního vzdělávání, jejich zprostředkování a k podpoře aktivit INFE.

V roce 2008 pak byla ustanovena Expertní skupina pro finanční vzdělávání jako poradní a konzultační orgán Evropské komise v této oblasti.

V roce 2008 vydal Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV) příručku pro učitele Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol.

Zahájeno Národním institutem pro další vzdělávání (NIDV) v oblasti finanční gramotnosti další vzdělávání pedagogických pracovníků. Česká národní banka (ČNB) je spoluorganizátorem některých těchto vzdělávacích programů a zajišťuje je lektorsky, kromě toho pro stejnou oblast organizuje i semináře s Masarykovou univerzitou v Brně a s krajskými centry dalšího vzdělávání.

V roce 2008 MŠMT oslovilo děkany fakult vysokých škol, které připravují učitele základních a středních škol a požádalo je o zařazení problematiky finanční gramotnosti do obsahu příslušných vysokoškolských studijních programů. ČNB následně nabídla odbornou zástitu a konzultace při přípravě studijních materiálů pro tyto nové studijní programy.

V roce 2008 ČNB získala zákonnou kompetenci v oblasti dohledu nad ochranou spotřebitele na finančním trhu, za jehož nedílnou součást je považováno i finanční vzdělávání. Kromě aktivit směrem k pedagogům podporovala ČNB odborně i organizačně vybrané projekty připravené jinými subjekty.

2009

Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV) vydal příručku pro učitele Finanční gramotnost – úlohy a metodika.

V roce 2009 byl v ČNB ustaven projekční tým finančního vzdělávání, jehož úkolem je organizace samostatných projektů zvyšování nejen finanční, ale i ekonomické gramotnosti občanů a odborná podpora projektům jiných subjektů, které budou přispívat k naplnění cílů této strategie.

2010

Výchozí krok pro další aktivity na poli finančního vzdělávání představuje objektivní měření finanční gramotnosti obyvatel České republiky, které se uskuteční v průběhu roku 2010 a na jehož realizaci se již nyní různou měrou podílejí členové Pracovní skupiny. Měření finanční gramotnosti obyvatel je plánováno též na mezinárodní úrovni, a to zejména na půdě OECD. Expertní skupina působící v rámci INFE zpracovává mezinárodně využitelný seznam klíčových otázek a metodologii globálního měření, které plánuje v nejbližší době otestovat v pilotním projektu.

USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 10. května 2010 č. 338 o Národní strategii finančního vzdělávání. Vláda tímto usnesením:

I. **schvaluje** Národní strategii finančního vzdělávání, uvedenou v části III materiálu č.j. 401/10;

II. **ukládá** ministrům financí, průmyslu a obchodu, práce a sociálních věcí, vnitra a ministryni školství, mládeže a tělovýchovy činit opatření uvedená ve strategii uvedené v bodě I tohoto usnesení, vedoucí ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti občanů České republiky, a to v souladu se standardy a trendy obvyklými v členských státech Evropské unie.

V letech 2007 až 2009 byly realizovány také projekty neziskových organizací a dalších soukromých subjektů, jejichž výstupy jsou zaměřeny na podporu výuky finanční gramotnosti ve školách.

Budoucí plán

Tabulka 1 Budoucí plán

ÚKOL/AKTIVITA	Počáteční vzdělávání		Další vzdělávání	
	Termín	Odpovědný subjekt	Termín	Odpovědný subjekt
1. Vytvoření standardů finanční gramotnosti	2007 - Splněno	MŠMT v součinnosti s MPO a MF	2007 - Splněno	MF v součinnosti s MPO a MŠMT
2. Vstupní ověření úrovně finanční gramotnosti populace	-		2010	MF a ČNB
3. Vstupní přehled projektů finančního vzdělávání	Splněno		Splněno	MPO v součinnosti s MF
4. Implementace standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů	2007 - 2013	MŠMT		
5. Metodická doporučení školám a zařazení témat finančního vzdělávání do vzdělávacích programů v systému vzdělávání pedagogických pracovníků	2008 - 2013	MŠMT		
6. Výběr projektů a posouzení možností jejich případné dotační podpory	-			MPO
7. Monitorování úrovně finanční gramotnosti populace	-		Průběžně	MF, ČNB
8. Mapování projektů finančního vzdělávání, včetně identifikace problémových oblastí a nepokrytých cílových skupin	Průběžně		Průběžně	
9. Realizace vzdělávání zaměstnanců úřadu práce	-		2011	MPSV
10. Revize Standardů finanční gramotnosti	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB
11. Revize Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách	2014	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB		
12. Revize finančního vzdělávání spotřebitelů (včetně standardů a opatření)			Dle potřeby	MF v součinnosti s ČNB
13. Revize Národní strategie finančního vzdělávání	2015	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB	2015	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB
14. Zajištění činnosti Pracovní skupiny a řízení jejího Výboru	Průběžně	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB	Průběžně	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB

Zdroj: Ministerstvo financí. *Národní strategie vzdělávání* (květen 2010).

2.2 Financování projektů a programů finančního vzdělávání

Lidské zdroje jsou klíčové pro tvorbu a předávání poznatků. Investice do vzdělávání a odborné přípravy jsou rozhodujícím faktorem konkurenceschopnosti, udržitelného rozvoje a zaměstnanosti v Evropské unii, a proto představují nezbytný předpoklad pro dosažení ekonomických, sociálních a environmentálních cílů, které si EU stanovila. K financování činností spojených s implementací této strategie budou resorty především využívat své stávající rozpočty, s ohledem na povahu vyžadovaných činností v souladu s kompetenčním zákonem. Doporučuje se rovněž využití evropských fondů. V úvahu přichází zejména programy, které umožní České republice čerpání prostředků z Evropského sociálního fondu v oblasti lidských zdrojů pro rozpočtové období 2007 – 2013 řízené MPSV a MŠMT.⁶

V roce 2010 MŠMT vyhlásilo výzvu v oblasti podpory pro zlepšení podmínek pro vzdělávání na základních školách v rámci projektu „*EU peníze školám*“. Výzva je určena pro všechny základní školy v České republice kromě pražských. Hlavním smyslem projektu je podpořit rozvoj oblastí, které se dlouhodobě ukazují jako problematické a mezi něž patří právě i finanční gramotnost.

2.3 Finanční plánování

Kapitolu finančního plánování jsem do své diplomové práce zařadila zejména proto, abych ukázala, jak může člověk využít své znalosti z oblasti finančního vzdělávání. Samozřejmě existuje mnoho odborníků, kteří nám finanční plán mohou sestavit přímo na míru, to může být ale v mnoha případech finančně velmi nákladné. Musíme brát v úvahu, že odborný poradce si účtuje 500 – 2000 Kč/hodinu konzultace. Úskalí také mnohdy spočívá v tom, že ne vždy máme jistotu, že poradce je opravdu kvalifikovaný nebo že nesleduje pouze vlastní zájmy, čímž mám na mysli například fakt, že nám doporučí finanční produkt u takové bankovní instituce, kde on sám bude mít co možná nejvyšší provizi za zprostředkování. Proto se přikláním k tomu, že v souvislosti

⁶ MF - odbor 35 – Finanční trhy II: *Národní strategie finančního vzdělávání. Financování a hodnocení.* Str. 18.

s výukou finanční gramotnosti by se měli žáci naučit správnému postupu tvorby osobního finančního plánu, na základě něhož budou schopni stanovit si správnou formu financování pro splnění svých budoucích cílů.

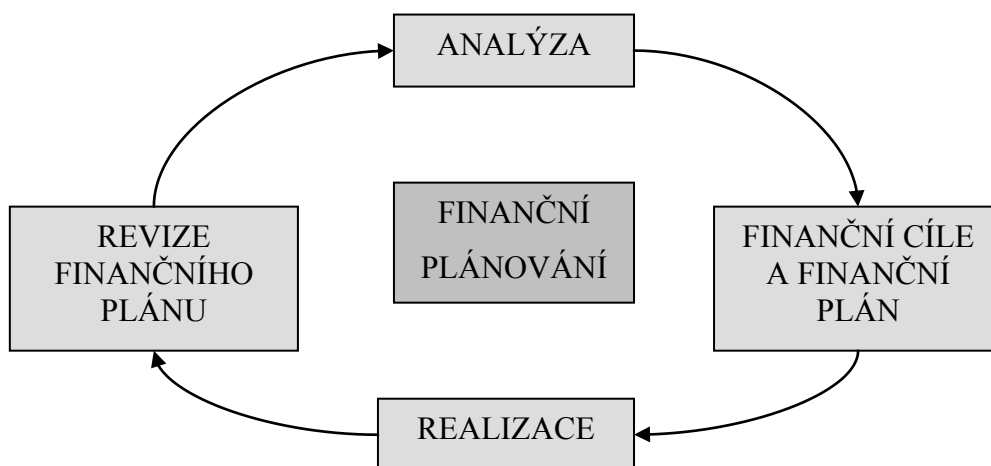
Plánování osobních financí nám usnadní rozhodování zejména v následujících oblastech:

- jak co nejefektivněji financovat bydlení,
- jak spořit,
- jak investovat,
- jak se zajistit pro případ dlouhodobější nemoci živitele rodiny,
- jak se zajistit na stáří.

Finanční plánování je proces, který se v průběhu života několikrát opakuje. Mnoho autorů přirovnává finanční plán k tomu, že je jakousi cestou, která nás bezpečně dovede k vytčenému cíli. Důležité však je říci, že cíl je vždy jen to, co člověk doopravdy chce a je to z jeho pohledu reálné. Pokud si stanovíme cíle, je nasnadě, abychom si spočítali, zda a v jakém časovém úseku jich budeme moci dosáhnout. Potřebujeme znát i zdroje, které použijeme k financování těchto cílů. V každé životní etapě děláme různá finanční rozhodnutí. Správný výběr finančních produktů a jejich kombinace je velmi důležitý, protože nás bude ovlivňovat v dalším průběhu našeho života.

2.3.1 Proces finančního plánování

Proces finančního plánování můžeme rozdělit zejména do čtyř hlavních fází – analýza, plán, realizace, revize, jak je znázorněno na níže uvedeném obrázku.

Obrázek 3 Proces finančního plánování

Zdroj: SYROVÝ, P. *Osobní a rodinné finance*, převzato ze SOPHIA FINANCE

2.3.1.1 Analýza

Na začátku osobního plánování je třeba provést podrobnou analýzu současné finanční situace, tzn., že je nutné zjistit výši a strukturu vlastních aktiv, závazků, příjmů a výdajů, na jejímž základě pak můžeme vypočítat výši čistých aktiv, která nám pomohou určit stav osobních a rodinných financí a úroveň finanční nezávislosti, a výši rozdílu mezi příjmy a výdaji, která představuje zdroje, prostřednictvím kterých je možné postupně zvyšovat svůj majetek (tzn. nakupovat, udržovat, zhodnocovat atd.).⁷ Zároveň už v této fázi bychom si měli uvědomit, že případný zisk, či úrok je ve střednědobém až dlouhodobém horizontu ovlivňován také inflací. K tomu, abychom správně uvažovali o reálných výnosech ve formě úroků či zisku, musíme od nominálního úroku či zisku odečíst vliv inflace.

⁷ Srv. Filip, M. *Osobní a rodinné bohatství: Kam s penězi*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 278 - 288.

Analýza současné finanční situace by měla být impulsem k tomu, abychom si položili následující otázky:

- Je možné zvýšit své příjmy nebo naopak snížit své výdaje? Pokud ne, můžeme se zamyslet nad tím, za jakých podmínek by to možné bylo.
- Můžeme za daných podmínek zvýšit svůj majetek?
- Bylo by za těchto podmínek vhodné, abychom si vzali úvěr?

Zde je namístě uvažovat také možné výhody a nevýhody úvěru. Bezesporu největší výhodou, kterou nám úvěr poskytuje, je možnost dosažení svých cílů, bez nutnosti dlouhodobě spořit. Dále například u hypotečních úvěrů je jistě výhodou možnost odpočtu úroků od základu daně a s tím související daňová úspora. Poskytnutý úvěr má i své nevýhody, kterými jsou zvláště delší doba vyřízení, potřeba mnoha potvrzení a ověřování dokladů, velkou nevýhodou je, pokud je pro zajištění úvěru nezbytný například ručitel nebo zřízení zástavního práva a také musí klient počítat s tím, že zaplatí více, než si půjčuje o daný úrok. V neposlední řadě jsou s vyřízením úvěru spojené další poplatky, které je nutno uhradit.

- Co s volnými finančními prostředky? Nechat si je jako rychlou likvidní rezervu, investovat nebo spořit?

Mnoho lidí přemýšlí, jak naložit se svými volnými finančními prostředky, aby je uchránili před znehodnocující inflací, a pokud možno samozřejmě ještě získali něco navíc. Jako vhodné řešení, pokud si nejsme dostatečně jisti, zda dlouhodobě investovat, spořit nebo si nechávat likvidní rezervu, se nabízí možnost využití spořicíh účtů. Tyto účty samozřejmě nejsou jedinou možností, jak zhodnotit své finanční prostředky, ale jejich výhodou je, že patří mezi bezpečné a jednoduše ovladatelné účty a také umožňují poměrně snadný přístup k uloženým prostředkům oproti jiným spořicíh systémům, u nichž je doba vázaná i na několik let. Při využití spořicíh účtů máme zaručenou jak likviditu, tak také určitou výši zhodnocení, přičemž zřízení i provoz těchto účtů je ve většině případů bezplatný.

V neposlední řadě nesmíme v žádném případě zapomínat ani na budoucnost a měli bychom se zamyslet nad dalším vývojem naší finanční situace a nad tím, co by jí případně mohlo významným způsobem ovlivnit.

Smyslem osobního finančního plánování je ujasnit si:

- budoucí osobní a rodinné potřeby (priority a finanční cíle)
- aktuální stav příjmů a výdajů
- aktuální stav majetku a závazků
- jakým rizikům jsem vystaven

a následně nalézt:

- nejefektivnější cestu k dosažení stanovených finančních cílů

2.3.1.2 Finanční cíle a finanční plán

Před tím, než začneme sestavovat finanční plán, musíme si přesně vymežit cíle podle jejich významnosti. Stanovené cíle by měly být dále měřitelné (např. pokud si sjednáváme životní pojištění, stanovit si reálnou výši pojistné částky, aby nedošlo např. k tzv. podpojištění, vymežit si můžeme také výši částky, kterou bychom se chtěli zajistit na důchod, nebo třeba finanční hodnotu, kterou chceme zabezpečit své děti atp.), finančně vymezené a měly by mít přiřazený konkrétní časový horizont pro jejich dosažení.

Pojištění životní a neživotní

Jako historicky osvědčený způsob pro eliminaci rizika nenadálých událostí, které by zbrzdily dosažení budoucích cílů, slouží pojištění, což je efektivní způsob tvorby a rozdělování finančních rezerv k úhradě škod způsobených vznikem nenadálé události. Je to forma finanční kompenzace v případě poškození našeho majetku, zdraví, atp.

Hlavním úkolem pojištění je zmírnit nebo odstranit nepříznivé důsledky nahodilých událostí prostřednictvím:

- preventivních opatření,
- pojistné ochrany v rozsahu uzavřené pojistné smlouvy,

- likvidace pojistné události.

Z hlediska pojistné ochrany rozlišujeme zejména dva hlavní typy pojištění:

- **Životní pojištění**

Pokud lidé přistupují k životu svému a svých blízkých zodpovědně, vzniká u nich pojistný zájem. V takových případech lze sjednat právě životní pojištění. Smyslem životního pojištění je pojistná ochrana pojištěné osoby nebo osob jí blízkých.

V případě nabídky produktů životního pojištění, rozlišujeme rezervotvorná životní pojištění, která mohou být buď kapitálová, nebo investiční, důchodové životní pojištění a rizikové životní pojištění, které kryje základní riziko smrti, neobsahuje spořicí složku a veškeré zaplacené pojistné jde na krytí rizik. Kapitálové životní pojištění je určeno především pro klienty, kteří chtějí mít kromě pojistné ochrany rizik zajištěnou i garantovanou částku na dožití včetně případných podílů na výnosech. V případě investiční životní pojištění je kombinováno pojištění pro případ smrti s možností investování části pojistného do podílových fondů, což umožňuje vyšší variabilitu ve spořicí složce a zhodnocení je závislé na klientem zvolené investiční strategii. U důchodového pojištění si zákazník uzavře pojistnou smlouvu na částku, kterou při určitém věku dostane buď jednorázově či ve formě doživotní penze. Pojistnou ochranu lze v případě životního pojištění rozšířit také o různé druhy připojištění, jako například pojištění hospitalizace, pojištění trvalých následků úrazu, pojištění pracovní neschopnosti, atp.

Závažná otázka však vzniká při určení, jak vysoká by měla být pojistná částka. Sklon k větší spotřebě většinou omezuje výši částky, kterou by si klient mohl opravdu spořit. Optimální pojistnou částku na smrt lze odvodit z výše ročního příjmu - měla by činit jeho dvou až pětinasobek. Vždy je však třeba myslet na to, že pojistná částka má odpovídat skutečným potřebám pojištěného a jeho závazkům nebo potřebě na zajištění rodiny, pokud je pojištěný zároveň jejím hlavním živitelem.

Velká atraktivita životního pojištění spočívá v tom, že je daňově uznatelné podle zákona 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. U některých typů

pojištění je možné dosáhnout daňových odpočtů, pro něž je však třeba splnit několik kritérií.⁸

Zákon o daních z příjmů umožňuje poplatníkovi (pojistníkovi) odečíst ze základu daně z příjmů příspěvek na životní pojištění. Maximální odečitatelná částka činí jak pro zaměstnance, tak pro osoby samostatně výdělečně činné **12 000 Kč ročně, což je tedy daňově účinný výdaj.**

Tabulka 2 Daňová úspora

Měsíční pojistné	Roční úspora na dani
300 Kč	540 Kč
500 Kč	900 Kč
700 Kč	1 260 Kč
900 Kč	1 620 Kč
1 000 Kč	1 800 Kč
více než 1 000 Kč	1 800 Kč

Zdroj: *Vlastní zpracování*

Příspěvá-li na životní pojištění zaměstnavatel, může si pojištěný z daňového základu odečíst až 24 000 Kč ročně (12 000 Kč je daňově účinný výdaj a dalších 12 000 Kč příspěvku zaměstnavatele na pojistné je nezdanitelná položka). Do výše 24 000 Kč je příspěvek zaměstnavatele na straně zaměstnance *osvobozen od daně z příjmů i od platby sociálního a zdravotního pojištění*, nad tuto částku již podléhá příspěvek plnému zdanění, tak jako by šlo o standardní mzdu.

⁸ Kritéria pro možnost daňového odpočtu:

- Pojistník musí být zároveň i pojištěným.
- Smlouva musí být uzavřena minimálně na dobu 5 let a musí končit v roce, kdy pojištěnému bude 60 let.
- Smlouva musí zahrnovat riziko smrti nebo dožití, a pokud je pevně sjednaná pojistná částka pro případ dožití, musí být dodrženy limity minimální pojistné částky v souvislosti s pojistnou dobou, a to minimální výše 40 000 Kč u pojistek na 5-15 let a 70 000 Kč u pojistek nad 15 let. Na riziková pojištění (nekryjí riziko dožití) stejně jako na pojistné zaplacené za připojištění se daňová úleva nevztahuje.

Tabulka 3 Mzdové náklady zaměstnavatele

Mzdové náklady zaměstnavatele	Stávající stav	Přímé zvýšení mzdy zaměstnance	Zvýšení formou příspěvku na životní pojištění
Hrubá měsíční mzda	25 000 Kč	26 000 Kč	25 000 Kč
Příspěvek zaměstnavatele na ŽP	0 Kč	0 Kč	1 000 Kč
Sociální a zdravotní pojištění (34%)	8 500 Kč	8 840 Kč	8 500 Kč
Výše nákladů zaměstnavatele na 1 zaměstnance	33 500 Kč	34 840 Kč	34 500 Kč
Měsíční růst nákladů na 1 zaměstnance	0 Kč	1 340 Kč	1 000 Kč

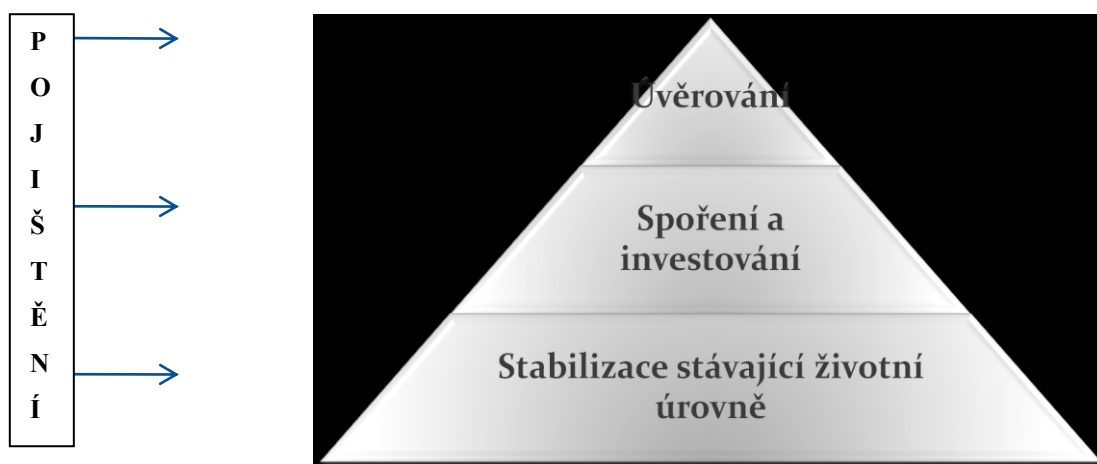
Zdroj: *Vlastní zpracování*

➤ Neživotní pojištění

Hlavním rozlišovacím znakem životního a neživotního pojištění je fakt, že neživotní pojištění operuje s absolutně náhodnými jevy (u životního pojištění jsou jevy pouze relativně náhodné a závislé spíše na čase, protože víme, že smrt jednoho dne nastane). Funkce neživotního pojištění je výhradně zaměřena na krytí rizik, což znamená, že není rezervotvorné. Rozsah rizik, proti kterým je možno se pojistit je velmi široký.

Základní rozdělení neživotního pojištění má následující strukturu:

- Pojištění spojené se zdravím člověka (úrazové pojištění, pojištění vážných chorob, pojištění léčebných nákladů a cestovní pojištění).
- Pojištění majetkových (finančních) škod (předmětem pojištění jsou budovy a stavby, stroje, zásoby, dopravní prostředky, nábytek, počítače, peníze, cennosti, atd.).
- Pojištění odpovědnosti za škodu (jedná se o ochranu pojištěného jako potenciálního odpovědného subjektu za škodu způsobenou třetí osobě).
- Pojištění zájmů (předmětem je např. pojištění pohledávek, úvěrů, atp.).

Obrázek 4 Pyramida osobních financí

Zdroj: SYROVÝ, NOVOTNÝ: *Osobní a rodinné finance*.

Jako motivace pro finanční plánování může sloužit následující tabulka osobních a rodinných cílů podle statutu a věku:

Tabulka 4 Osobní a rodinné cíle podle statutu a věku

Student	Rodina	Singles (samostatná domácnost)	Penzijní věk
Rezervní fond na neočekávané výdaje	Rezervní fond na neočekávané výdaje	Rezervní fond na neočekávané výdaje	Rezervní fond na neočekávané výdaje
Ochrana příjmu v případě nemoci	Ochrana vlastního příjmu a příjmu partnera v případě nemoci, úrazu.	Ochrana vlastního příjmu a příjmu partnera v případě nemoci, úrazu.	Zajištění anuity pro případ úmrtí druhého partnera, investice s výplatou pravidelných příjmů.
Penzijní plánování	Životní pojištění pro případ smrti jednoho/obou partnerů.	Výpůjčky na pořízení vlastního bydlení	Potřeba nahradit ztracené výhody v zaměstnání (služební automobil apod.).
Krátkodobé úspory (např. cestování, auto)	Plánování vzdělání dětí (např. poplatky za školu)	Krátkodobé úspory pro rodinné události (dárky, dovolená apod.).	Zábava, odpočinek (cestování, sport, koníčky, vnučata apod.).
Střednědobě a dlouhodobě budování majetku (např. budoucí koupě bytu).	Výpůjčky na pořízení vlastního bydlení.	Krátkodobé, střednědobé úspory na provoz domácnosti (např. vybavení domácnosti).	Konzervativní investování s cílem zvýšení příjmů na financování běžných výdajů a ochrany reálné hodnoty úspor, kapitálu.
	Krátkodobé úspory pro rodinné události (dárky, dovolená apod.).	Penzijní plánování.	Plánování dlouhodobé zdravotní péče, očekávaných léčebných výloh.

	Krátkodobé, střednědobé úspory na provoz domácnosti (např. vybavení domácnosti).	Investování s cílem financovat vlastní koníčky.	Plánování dědictví.
	Penzijní plánování.		
	Financování koníčků rodičů a dětí.		

Zdroj: Filip, M. *Osobní a rodinné bohatství*: Kam s penězi. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 289 – 290.

Při stanovování potřebné výše finančních prostředků bychom měli zvážit očekávanou inflaci, po dobu, než bude cíle dosaženo.

Cílem osobního finančního plánu je vytvoření rovnováhy mezi našimi budoucími finančními cíli a současnými a očekávanými zdroji a následně nalezení nejefektivnější cesty k dosažení těchto cílů, což vychází z možností, které nám finanční trh poskytuje. Splnění většiny budoucích finančních cílů vyžaduje vytvoření dostatečných finančních rezerv. Důležité je zaměřit se zejména tyto základní body - dlouhodobé investice, financování bydlení, zajištění příjmu a státní výhody. Finanční plán stanovuje takové řešení, které co nejefektivněji akumuluje a rozmnožuje finanční prostředky. Kombinací jednotlivých možností finančního trhu je vytvářeno efektivní portfolio s ohledem na individuální požadavky týkající se likvidity a přijatelné míry rizikovosti investic. Důležité je i posouzení daňové stránky výsledného řešení. Dobrý finanční plán musí tedy být do značné míry flexibilní, tzn., že by měl umožnit v průběhu života reagovat na rozličné situace a změny ve finanční soběstačnosti klientů.

2.3.1.3 Realizace finančního plánu

Ve fázi realizace dochází k postupnému naplňování finančního plánu. Na základě finančního plánu vybereme optimální kombinaci produktů, tak, aby navržené řešení vedlo v určených časových horizontech k naplnění a uspokojení životních cílů a potřeb.

Řešení a realizace finančního plánu spočívá nejčastěji v kombinaci těchto finančních produktů:

- životní pojištění
- neživotní pojištění

- penzijní připojištění
- stavební spoření
- investiční produkty
- hypoteční úvěry
- úvěry ze stavebního spoření
- speciální programy, atd.

Realizace finančního plánu vždy důsledně respektuje potřeby a možnosti dnešní i ty budoucí a počítá s možností změn v životě člověka. Základnu tvoří stabilizace stávající životní úrovně, pokud je tato zajištěna, pak můžeme spořit nebo investovat a až v poslední linii je úvěrování, na které se v předchozích krocích připravujeme. Všemi úrovněmi by se mělo prolínat pojištění, protože nás chrání proti nenadálým událostem, které by mohly negativním způsobem změnit náš život.

2.3.1.4 Revize finančního plánu

Dobry finanční plán musí být do značné míry flexibilní, tzn., že by měl umožnit v průběhu života reagovat na rozličné situace a změny ve finanční soběstačnosti klientů. Právě fáze revize finančního plánu spočívá v pravidelné kontrole, zda nedošlo k nějakým změnám, a to změně cíle, změně doby splnění cíle, zda se nezměnila naše finanční situace nebo nenastala náhodná událost.

Právě revize je jednou z nejdůležitějších fází, v níž zjistíme, zda nenastala překážka, která by zamezila splnění cíle. Pokud by taková překážka nastala, znamenalo by to přizpůsobení finančního plánu novým podmínkám.

3 Ekonomické, etické a ekologické aspekty ve výuce finanční gramotnosti

Výuka finanční gramotnosti žáků by měla být předmětem, v němž by učitelé měli připravit své žáky na řešení důležitých ekonomických rozhodnutí v jejich životě. Finanční oblast sehrává v životě každého z nás důležitou roli, a proto se domnívám, že by pedagog, který vyučuje finanční gramotnost, měl být schopen širšího pohledu na tuto problematiku a měl by naučit žáky řešit ekonomické problémy na základě zohlednění více kritérií. Také budoucí učitelé by měli být vedeni k tomu, aby spolu se svými žáky v rámci výuky finanční gramotnosti uměli vyhodnotit důsledky ekonomického rozhodování a posoudit skutečnou povahu všech kroků, které by se na první pohled mohly zdát ekonomicky efektivní.

Toto pojetí výuky, které je zaměřeno na zohlednění mnoha kritérií ve výuce finanční gramotnosti, umožňuje mimo zhodnocení ekonomického kritéria, také zohlednění kritérií ostatních, a to zejména etických a ekologických aspektů hodnocení při výchově k ekonomickému myšlení a rozhodování. V dnešním moderním světě je kladen jednak velký důraz na jednotlivce, jeho schopnosti, vědomosti a dovednosti avšak v rámci společnosti je člověk stále více závislý na ostatních lidech, ale i na prostředí, ve kterém žije. To pak také vytváří předpoklady pro výuku finančního vzdělávání v rámci společensky orientované výchovy k občanství.

„Finanční gramotnost jako součást ekonomické gramotnosti tvoří jednu ze složek tzv. klíčových kompetencí, tedy znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti.“⁹ Podle Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice by vzdělání nemělo vést jen k rozvoji kognitivních schopností, ale také k osvojování sociálních, morálních, ekologických a dalších hodnot.

⁹ Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. 2007. Str. 8.

3.1 Ekonomické aspekty ve výuce finanční gramotnosti

Jedním z nejdůležitějších aspektů rozhodování o ekonomických otázkách bývá označováno kritérium založené na dosahování zisku. Bohatství se stává symbolem úspěchu a je dnes ve velké řadě případů považováno za rozhodující výsledek v ekonomických otázkách. Lidé, sledující pouze svůj vlastní prospěch, který si chtějí zajistit maximálním dosahováním zisku a minimalizací nákladů na jeho dosažení vynaložených, se nazývají tzv. homo economicus (člověk ekonomický).

Ekonomické kritérium rozhodování hraje v dnešní ekonomice významnou roli. Dle Bílé knihy, vzdělávací soustava v moderní společnosti musí výrazným způsobem přispívat ke zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a prosperity společnosti, což znamená k vysoké úrovni rozvoje lidských zdrojů, jako jednomu ze základních faktorů ekonomického vývoje. Svými funkcemi totiž vzdělávací soustava ovlivňuje nejen kvalifikaci, pružnost a přizpůsobivost pracovní síly, ale také například schopnost inovace a změny, rozvíjení a využívání nových technologií, úroveň řízení, což je jedním z mnoha cílů vymezených v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice. Úzké zaměření pouze na toto kritérium s sebou však může přinášet řadu úskalí. Při pohledu na fungování ekonomiky můžeme nacházet rozdíly ve strategické uvažování lidí, zaměřených na efektivní dosahování ekonomických výsledků. V případě firmy může jít mimo cíle dosahování zisku také o jiné aspekty, které můžeme zařadit pod ekonomická kritéria rozhodování, a to například fakt, že firma chce ovládnout trh, porazit konkurenci, aj. Představme si, že bychom podle tohoto kritéria hodnotili rovněž mimoekonomické aktivity člověka. V ekonomickém kritériu rozhodování je značná dávka sobectví a prospěchářství. Stěží bychom proto byli schopni obstát například v uplatňování tohoto kritéria v mezilidských vztazích. Já osobně se tedy přikláním k názoru Tiché, že jednoznačné zdůrazňování a vyzdvihování pouze úzce pojaté výchovy k ekonomickému myšlení a rozhodování, která by vedla k upřednostnění jen ziskového kritéria rozhodování, může směřovat k zavádějícím, až k negativním

výsledkům. Jednotlivec či sociální skupina, která je až příliš ziskuchtivá se může dostat do konfliktu se zájmy ostatních jedinců ve společnosti.¹⁰

Tento přístup označuje profesor Sen ve své knize „Etika a ekonomie“ jako přístup inženýrský. „*Je pro něj charakteristické především hledisko „logistické“. Konečné cíle a otázky po tom, co představuje „lidské dobro“, či otázka „jak by měl člověk žít?“, jsou zde druhořadé. Cíle jsou považovány za přímo dané a předmětem zkoumání je nalézt vhodné prostředky, jak jich dosáhnout. Lidské chování pak vychází z jednoduchých a snadno rozpoznatelných pohnutek. Inženýrský přístup je rovněž spojuje s tím odvětvím ekonomie, které se vyvinulo z technicky orientované politické teorie. První knihou je Kautijova (4. st. př. n. l.) Arthašástra (přeloženo by to znamenalo přibližně „návod k hmotnému blahobytu“).*¹¹ Mezi hlavní představitele tohoto přístupu z historického hlediska můžeme zařadit zejména: Williama Pettyho, Davida Richarda nebo Francois Quesnaye.

Jestliže se na pole rozhodování postaví pouze „člověk ekonomický“ (homo economicus), dochází k vytěsňování ostatních morálních hodnot v přátelských a rodinných vztazích, ve vzdělání, zdravotnictví, atp. ve prospěch ekonomické kalkulace nákladů a výnosů, směrem k dosažení co největšího úspěchu a bohatství umocněného pouze vlastním zájmem. Dle Fromma bychom toto hledisko zařadili pod mod MÍT, jako způsob vlastnění vylučující druhé lidi, který nevyžaduje žádné další úsilí, než pouhou tvorbu zisku a produktivního využívání majetku. Modus vlastnění neumožňuje živý produktivní proces mezi subjektem a objektem, činí subjekt i objekt věcmi. Je to mrtvý neživotný vztah. JÁ neznamena já sám, ale JÁ je určeno tím, co mám.¹²

Úkolem učitelů je proto vést své žáky k samostatnému ekonomickému myšlení a odpovědnému rozhodování, při němž je však nutno zvážit i další kritéria, mimo jiné etické a ekologické, o kterých bude pojednáno dále.

¹⁰ TICHÁ, M. *Etická a ekonomická kritéria rozhodování a výchova k ekonomickému myšlení*. [online]. [cit. 2010-12-09]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/k/g/2112/ETICKA-A-EKONOMICKA-KRITERIA-ROZHODOVANI.html>>.

¹¹ SEN, A. *Etika a ekonomie. Ekonomické chování a mravní city*. Vyšehrad, 2002. Str. 16 – 17.

¹² Srv. FROMM, E. *Mít nebo být?* Naše Vojsko. Praha, 1994. Str. 64.

3.2 Etické aspekty ve výuce finanční gramotnosti

Nejen ekonomické kritérium, ale zohlednění dalších aspektů mezi nimiž je i velmi důležité kritérium etické, nás teprve dovede ke správnému rozhodnutí. Zejména etické kritérium je velmi důležité, a to proto, že životní rozhodnutí, mezi něž bezesporu patří i rozhodnutí ekonomická, musíme činit s ohledem na sebe ale i na ostatní lidi. Každé rozhodnutí je uskutečňováno v různých životních situacích a je velmi složitým a mnohostranným procesem, při kterém je nutno zvážit, zda pouze ekonomické kritérium nás dovede k vytčenému cíli.

Jeden z autorů, který poukazuje na odstup mezi ekonomikou a etikou, je významný ekonom a nositel Nobelovy ceny profesor Amartya Sen ve své knize „Etika a ekonomie“. Nesoulad ekonomie a etiky považuje za jeden z hlavních nedostatků současné ekonomické teorie. Rozhodnutí, které se váže na dosažení pouze ekonomických cílů, bývá většinou zaměřeno na prospěch jediné osoby a mnohdy nebere v úvahu, že společností může být tento výsledek našeho chování považován za nemorální, ekologicky škodlivý či v rozporu s právní normou.

Při pátrání v historickém spojení etiky a ekonomie jsem našla zajímavé vysvětlení v knize „Etika a ekonomie“ od profesora Sena, které říká:

„Počátky pojetí spojovaného s etikou lze vypátrat přinejmenším u Aristotela. V samém úvodu Nikomachovy etiky vztahuje Aristoteles předmět ekonomie k lidským cílům a poukazuje na to, že se zabývá bohatstvím. Politiku zde vidí jako nejvyšší nauku. Politik musí využívat ostatní praktické nauky, včetně ekonomie, poněvadž ustanovuje, co máme konati a čeho se varovati, zajisté účel její zahrnuje v sobě účely nauk ostatních, takže toto je asi vlastní lidské dobro. ... Ekonomie je ve svém důsledku se studiem etiky a politiky bezpochyby svázána a tento názor Aristotelés dále rozvíjí v Politice. Aristoteles poukazuje na dvě významné otázky, které mají v ekonomii zcela zásadní význam: V první řadě je to problém lidské motivace, který se vztahuje k širší etické otázce „jak by měl člověk žít?“. ... Klást důraz na toto spojení neznamena tvrdit, že lidé budou vždy jednat takovým způsobem, který jsou sami s to si mravně zdůvodnit. Znamená to pouze, že etické úvahy nemohou zůstat naprosto bez následků pro skutečné lidské jednání. V druhém případě se jedná o posouzení společenské prospěšnosti. Aristotelés spojoval tento aspekt s cílem dosažení „lidského dobra“. V této souvislosti však upozornil na

*některé jeho kumulativní rysy: „vždyť milé jest dosáhnouti dobra i pro jednotlivce, krásnější však a ve větší míře božské dosíci ho pro národ a obce“ (Nikomachova etika, I.). Toto „etické hledisko společenské prospěšnosti“ se nesmí ve svém hodnocení zastavit na nějakém zvoleném bodě, například na uspokojivém bodě, například na uspokojivé efektivnosti, ale musí být plně etické a brát v úvahu širší pojetí „dobra“.*¹³ Sen zdůrazňuje vnitřní hodnotu etických úvah, jež podstatným způsobem ovlivňují chování jednotlivce.

Za představitele tohoto přístupu můžeme z historického hlediska také do určité míry považovat například Adama Smitha nebo Johna Stuarta Milla. Právě Smith ve svém díle „Teorie mravních citů“ vyzdvihuje skutečnost, že pro fungování „neviditelné ruky trhu“ je nezbytným předpokladem také dodržování určitých mravních pravidel. Důraz, který klade Smith na člověka, jako jedince, který se podílí na utváření citového života ostatních lidí ve společnosti, by se měl stát základní myšlenkou ve vyučování. Stejně jako Smithova ekonomie, tak i pojetí etiky založené na tzv. laissez-faire, znamená klást důraz na vlastní zodpovědnost a rozhodování. „*Vlastnosti, které jsou nejužitečnější přímo pro nás, jsou zaprvé dokonalý úsudek a porozumění, pomocí kterých jsme schopni rozeznávat vzdálené důsledky našeho jednání a předvídat výhody nebo nevýhody, které z nich pravděpodobně vyplynou, a za druhé sebeovládání, díky kterému jsme schopni zdržet se současného potěšení nebo vydržet současnou bolest, abychom získali větší potěšení nebo abychom se vyhnuli větší bolesti někdy v budoucnu.*“¹⁴

Domnívám se, že výuka finanční gramotnosti žáků postavena pouze na hledisku ziskuchtivosti, by byla zcela neefektivní a vedla by k další podpoře konzumního stylu života a prohloubení absence prosociálního chování lidí, což považuji za dva velké problémy dnešní společnosti.

Aby žák mohl odpovědně konat ekonomická rozhodnutí, neměly by mu být cizí morální zásady jako lidskost, poctivost, spravedlnost a veřejné cítění, které mimo jiné Smith považuje za ty vlastnosti, které jsou nejužitečnější pro ostatní. Měl by pochopit, že úspěšnost člověka nebývá postavena jen na ekonomických výsledcích. Podobně jako E. Fromma vymezuje dva mody MÍT, který vyplývá z podstaty soukromého vlastnictví,

¹³ SEN, A. *Etika a ekonomie. Ekonomické chování a mravní city*. Vyšehrad, 2002. Str. 14 – 15.

¹⁴ SMITH, A. *Teorie mravních citů*. Praha, 2005. Str. 193.

jako přivlastňovací, majetnický vztah člověka ke světu, v němž lidská bytost chce učinit vše svým majetkem – nejdůležitější je majetkový zisk a mod BÝT, který je opakem modu MÍT, reprezentuje nový trend, který přesahuje vlastnickou orientaci většiny a soustřeďuje se na opravdový vztah ke světu, pravou podstatu a skutečnost osoby či věci, měli bychom se více zaměřit na uplatňování modu být v souvislosti s morálními aspekty ve společnosti.

3.3 Ekologické aspekty ve výuce finanční gramotnosti

S ohledem na měnící se životní prostředí, je při výuce finanční gramotnosti velmi důležité poukázat i na ekologické aspekty ve vztahu k ekonomickému rozhodování, a to z několika úhlů pohledu, a vzbudit tak zájem o tuto problematiku a její aplikaci v běžném životě žáků. Žáci si musí ve vyučování uvědomit odpovědnost vůči životnímu prostředí v rámci Trvale udržitelného rozvoje, který je chápán jako takový způsob rozvoje lidské společnosti, který uvádí do souladu hospodářský a společenský pokrok s plnohodnotným zachováním životního prostředí pro následující generace. Ochrana životního prostředí ve smyslu trvale udržitelného rozvoje by měla být založena na motivaci k aktivní tvorbě zdravého životního prostředí a odstraňování chudoby v celosvětovém měřítku, jak je tomu uvedeno v Národním programu rozvoje vzdělávání. Ne vždy však ekonomické hospodaření dostatečně přihlíží k ekologickým aspektům čistoty životního prostředí. Na tuto problematiku upozorňuje například i Artur Rich ve své knize *Etika hospodářství*. Z jeho kritiky vyplývá, že efektivnost, která se bude zaměřovat pouze na minimalizaci vynaložených prostředků (nákladů), a která nebude zohledňovat pracovní příležitosti má za následek nehumánní utváření práce, stlačení mezd a sociálních dávek a mimo jiné udržuje nejnižší možnou hladinu nákladů na ekologická opatření.¹⁵

Na vztah ekologie a ekonomie existují dvě rozporuplná tvrzení. První je ze strany ochránců přírodních zdrojů, podle nichž je tržní ekonomika nedokonalá. *„Necenová konkurence odrážející se v reklamách a zdánlivé diferenciaci produktů zvyšuje konzum nad volný čas a dává přednost destruktivním volnočasovým aktivitám před těmi*

¹⁵ Srv. RICH, A. *Etika hospodářství II*. Praha, 1994. Str. 129.

pasivního charakteru. Tržní ceny nezohledňují dlouhodobé efekty ani náklady vzniklé třetím stranám v důsledku znečištění životního prostředí. Trh se systematicky přiklání k materiálním hodnotám, k tolerování znečištění a k preferování současnosti na úkor budoucnosti.¹⁶ Tento názor bych označila jako kritiku ekonomie ze strany ochránců přírodních zdrojů. „Zásadní námitka proti celému scénáři ochránců přírodních zdrojů zní, že je založen výhradně na hodnotových soudech. Co je však ještě důležitější, je založen na vyzdvihování takových individuálních hodnot, které většina občanů nesdílí. Ochránci přírodních zdrojů mají jako jednotlivci samozřejmě právo přesvědčovat ostatní, aby přijali jejich hodnoty za své. Nemají však právo použít vládních mocenských opatření v podobě daní a jiné regulace, aby násilím vnuly své hodnoty ostatním.“¹⁷ „Kritiky tržního mechanismu lze rozdělit na optimisty a pesimisty. Ti první mají tendenci litovat zjevný cynismus ekonomů, který spočívá v tvrzení, že člověk upřednostňuje své vlastní zájmy. Kritici tvrdí, že jakmile si jednotlivci jednou uvědomí rozsah krize související s vyčerpáním přírodních zdrojů, začnou jednat společensky odpovědným způsobem, aby ochránili zájmy budoucích generací. Podle optimistů jsou nutné změny v postojích jednotlivců. Tyto postoje mohou být změněny pomocí programů, které budou veřejnost informovat o krizi a probudí tak jejich sociální odpovědnost. Naproti tomu pesimisté akceptují ekonomické chování člověka a tvrdí, že prosazování vlastních zájmů proti společenské odpovědnosti povede k tomu, že informační a osvětové aktivity nebudou dostatečně účinné. Proto obhajují vládní donucovací opatření na ochranu zájmů budoucích generací před hrabivostí generace dnešní.“¹⁸ Druhé tvrzení ze strany ekonomů říká, že „ekonomie se má zajímat pouze o obchod – tzn. otázky zisku a ztráty pro jednotlivce – a na životní prostředí nahlíží ve smyslu: „ať se o sebe postará samo“.¹⁹

„Význam ekonomické činnosti, chápané jako účelné využívání lidských a přírodních zdrojů k produkci výrobků a služeb, které slouží k co nejplnějšímu uspokojování potřeb lidí, je zásadní a nezpochybnitelný. ... Stále silněji se však do existence téměř každého člověka promítá rovněž kvalita životního prostředí, o to naléhavěji, oč více jsou uspokojovány jeho standardní konzumní potřeby a oč méně má možnost užívat čistého vzduchu, vody a nezdevastované přírody. Tyto skutečnosti vedou k nezbytnosti

¹⁶ ČAMROVÁ, L. *Ekonomie a životní prostředí. Diagnóza a lék*. Praha: Alfa Publishing, 2007. Str. 17.

¹⁷ ČAMROVÁ, L. *Ekonomie a životní prostředí. Změny v hodnotách*. Praha, Alfa Publishing, 2007. Str. 29.

¹⁸ ČAMROVÁ, L.: *Ekonomie a životní prostředí. Alternativy k tržnímu uspořádání*. Praha, Alfa Publishing, 2007. Str. 49 - 50.

¹⁹ ČAMROVÁ, L. *Ekonomie a životní prostředí*. Alfa Publishing – Praha 2007. Str. 11.

*cílevědomě kontrolovat i ovlivňovat vztahy a interakce mezi ekonomický rozvojem a stavem životního prostředí – a formulovat i uskutečňovat takovou komplexní politiku udržitelného rozvoje, která umožní optimalizaci těchto zdánlivě kontroverzních vztahů.*²⁰

O soulad ekonomie a ekologie se snaží disciplína zvaná „ekologická ekonomie“. *„Jejím cílem je rozvinout hlubší vědecké porozumění komplexních vazeb mezi lidskými a přírodními systémy a využít tohoto porozumění k tvorbě účinných politik, které vytvoří svět, jenž bude ekologicky udržitelný, jenž bude spravedlivě rozdělovat zdroje (jak mezi skupiny obyvatel, tak mezi generace či mezi lidi a ostatní živé tvory), a jenž bude efektivně rozdělovat vzácné zdroje, včetně přírodního a společenského kapitálu.*²¹

Kritika na tuto disciplínu je směřována k tomu, že staví ekocentrické a antropocentrické hodnoty na stejnou úroveň, což není možné. Důkazem je teorie vzácnosti, podle které nemůže dojít ke zvýšení jedné hodnoty, aniž by byla obětována hodnota jiná.

Ať už vezmeme v úvahu jakákoliv rozporuplná tvrzení, každý si musí uvědomit fakt, že pouhé dosahování zisku bez ohledu na čistotu a ochranu životního prostředí povede k ohrožení lidské společnosti.

Za významný prvek rozvoje ekologického hlediska ve výuce finanční gramotnosti považují zmínku o existenci Mezinárodních úmluv v oblasti životního prostředí, k nimž se ČR zavázala. Jde na příklad o Úmluvu o ochraně ozónové vrstvy, zejména její Montrealský protokol, jehož cílem je vyloučení výroby a spotřeby regulovaných látek, které podle vědeckých důkazů poškozují ozonovou vrstvu. V rámci ochrany přírody a krajiny je důležitá legislativa spojená se zákonem o ochraně přírody č. 114/1992 Sb. Obecná ochrana přírody a krajiny představuje ochranu krajiny, přírodních hodnot a estetických kvalit přírody, rozmanitosti druhů a v neposlední řadě také ochranu a šetrné využívání přírodních zdrojů. Co se týká odpadů, Odhaduje se, že ročně se na světě, především ve vyspělých průmyslových zemích, vyprodukuje několik stovek milionů tun nebezpečných odpadů. Bezsporný význam v této oblasti má Basilejská úmluva, což je mezinárodní smlouva omezující pohyb nebezpečných odpadů přes hranice a jejich

²⁰ MOLDAN, B. a kol.: *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí. Situace v ČR. Ekonomické souvislosti ochrany životního prostředí.* Praha: Karolinum, 1997. Str. 12.

²¹ ČAMROVÁ, L.: *Ekonomie a životní prostředí. Ekologická ekonomie.* Praha, Alfa Publishing, 2007. Str. 333. Cit. dle Costanza, 2003.

zneškodňování. Nejvýznamnějším krokem pro mezinárodní ochranu klimatu bylo přijetí Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu. V roce 1997 k ní byl přijat tzv. Kjótský protokol (v platnosti od roku 2005, ČR jej ratifikovala v roce 2001). Jeho základním cílem je do roku 2012 snížit emise skleníkových plynů v celkovém průměru o 5,2 % v porovnání s rokem 1990. Závazkem České republiky je snížení emisí o 8 % oproti roku 1990. A další důležité dokumenty, s nimiž může učitel vhodnou formou žáky seznámit a motivovat je tím při rozhodování o ekonomických otázkách k důslednému dodržování preventivních opatření pro ochranu životního prostředí a zachování trvale udržitelného rozvoje pro následující generace.

3.4 Výuka finanční gramotnosti na ZŠ s ohledem na morální a ekologické aspekty

Stejně jak při výuce ostatních předmětů, tak i ve vyučování ekonomie na ZŠ by měl pedagog klást důraz na rozvoj klíčových kompetencí, které vychází ze strategie vzdělávání. Mimořádně důležitá by měla být jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a dále uplatnění získaných dovedností a vědomostí v praktickém životě.

Zakořenění finančního vzdělávání na základních školách by bylo smysluplnou náplní ekonomické vzdělanosti pro další generace. Společnost se cyklicky vyvíjí v několika fázích, kdy si lidé předávají své poznatky z generace na generaci. Mladí lidé, kteří nabudou ekonomických poznatků od odborně vyškolených pedagogů, budou schopni se prosadit a vstoupit do samostatného života a lépe přijmou společenské a občanské role spolu s vlastním tvůrčím podílem na životě společnosti, jakož i předávat tyto převzaté ekonomické vědomosti a dovednosti vlastním dětem či ostatním členům společnosti.

Kognitivní, psychomotorický a afektivní rozvoj člověka představuje základní cíl, který je nezbytný nejen z hlediska jedince, ale i společnosti, protože celkový tvůrčí potenciál obyvatel každé země je vždy hlavním zdrojem jejího rozvoje a hospodářské prosperity.²² Musíme se naučit chápat ekonomické vzdělávání jako nástroje k rozvoji lidské společnosti, tím myslím, že mimo ekonomických poznatků a vědomostí, by mělo

²² Národní program rozvoje vzdělávání v ČR – Bílá kniha. [online]. [cit. 2011-01-06]. Dostupný na WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>.

vést k osvojování sociálních dovedností, morálních, environmentálních a estetických hodnot a dobrých vztahů k ostatním lidem a k celé společnosti.

Vzhledem ke koncepci modu MÍT a modu BÝT vymezených u E. Fromma, je potřeba, připravovat žáky na přechod od pasivity, touhy vlastnit a dosahovat zisku k aktivitě a ochotě se dělit, být solidární a spravedlivý. Podporovat u nich sebereflexi vlastní osobnosti, sebedůvěru a lásku k životu a ke společnosti a redukovat nenávisť a sentimentální myšlení. Dle Fromma přímo vést žáky k poznání, že *„cílem života je plný rozvoj osobnosti vlastní i svých bližních a že dosáhnout toho předpokládá dobrovolnou kázeň. Neplést si nevinnost s naivitou, probouzet a rozvíjet v sobě potřebu nikoho neklamati, ale nedat se ani sám nikým klamat, poznávat sebe, což znamená nejen své vědomé, ale i podvědomé JÁ. Stejně tak nezbytným se jeví i pěstovat pocit sounáležitosti se vším živoucím, vzdát se dobývání, znásilňování a vykořisťování přírody.“*²³

²³ FROMM, E. *Mít nebo být?* Naše Vojsko. Praha, 1994. Str. 161.

4 Vypracování dotazníku o problematice finanční gramotnosti a analýza dosažených výsledků

4.1 Stanovení výzkumného cíle a hypotézy

Hlavním cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaký je pohled absolventů pedagogické fakulty a samotných učitelů na aktuální problematiku zařazení finančního vzdělávání na základní školy a jejich informovanost a případné další názory na toto téma.

Kromě hlavního cíle celého výzkumného šetření (viz. výše) lze stanovit další parciální cíle a dále hypotézy, které budou v závěru práce verifikovány nebo falsifikovány:

A) Parciální cíle:

- Zjistit, jaká je současná finanční gramotnost žáků na ZŠ dle hodnocení učitelů.
- Zjistit, zda se učitelé přiklání k tomu, aby se finanční gramotnost vyučovala jako samostatný předmět nebo jako součást nějakého jiného předmětu (zejména OV).
- Postihnout postoj učitelů a jejich motivaci k vyučování v oblasti finanční gramotnosti žáků na základních školách.
- Zjistit, jaké učebnice, zdroje, metody atp. využívají nebo by využili respondenti při výuce finanční gramotnosti.
- Zjistit, zda dotazovaní považují za nutné další vzdělávání pedagogů v ekonomické oblasti a jakou formou.
- Zjistit, jaké aspekty považují respondenti za nejdůležitější při výuce finanční gramotnosti.

B) Stanovené hypotézy:

- **Hypotéza H1:** Většina respondentů považuje za nutné, aby finanční vzdělávání bylo podpořeno přednáškami, které by se uskutečnily přímo na škole, kde by vyučovali.
- **Hypotéza H2:** Předložený etický aspekt ve výuce finančního vzdělávání bude v hodnotovém žebříčku u respondentů, bude pokládán za velmi důležitý.

4.2 Metody výzkumu

Při provádění výzkumu k této diplomové práci byla při sběru dat použita dotazníková metoda. Tato metoda je jedním z nejběžnějších nástrojů pro získávání informací pro různé typy průzkumů. Skládá se ze série otázek, jejichž cílem je získat názory a fakta od respondentů. Tato metoda se vyznačuje několika zásadními výhodami, jako je možnost sběru dat od většího počtu respondentů, kteří mohou reagovat na otázky jednoduchými způsoby – zaškrtnutím odpovědí, vpisováním vlastních názorů a myšlenek, označováním důležitosti přiřkládané jednotlivým položkám na číselné škále atd. Velkou váhu jsem přikládala validitě (v dotazníku zjišťuji to, co mám skutečně zjišťovat), a praktičnosti dotazníku, aby šetření splňovalo požadavky pro správné měření.

Dotazník, použitý v této práci jsem samostatně vypracovala s využitím teoretických informací získaných z odborné literatury a praktických doporučení od pana Mgr. Zdeňka Honse. Data byla posbírána celkem od 98 respondentů, kteří vyplňovali dotazník samostatně a anonymně, přičemž vyhodnoceno bylo pouze 55 dotazníků, které byly řádně vyplněné. Dotazník rovněž obsahoval ujištění, že informace takto získané, budou použity pouze pro účely zpracování diplomové práce.

4.3 Skladba dotazníku

Dotazník se skládal z 22 otázek, které byly rozděleny do 3 okruhů. Každý okruh obsahoval instrukce potřebné k vyplnění.

Okruh 1 – otázky (1-4) informativního charakteru, otevřené i uzavřené, které zjišťují pohlaví, aprobaci a místo dané školy, ve které učí nebo s níž mají zkušenosti ze své praxe.

Okruh 2 – otázky (5 – 19) zjišťující postoj k finančnímu vzdělávání a důležitost této problematiky u konkrétního respondenta. Dotazník v této části obsahuje otázky otevřené i uzavřené. Je zde možné vybrat z nabídnutých možností odpovědí, ohodnotit otázku na hodnotové škále a v neposlední řadě je zde také místo pro případnou respondentovu spontánní odpověď.

Okruh 3 – otázky (20 – 22) otevřené i uzavřené. Otázky se vztahují k vybraným aspektům při výuce finanční gramotnosti a snaží se přimět respondenty k hlubšímu zamyšlení nad tématem.

4.4 Charakteristika zkoumaného vzorku a výzkumného prostředí

Zkoumaný vzorek

Respondenti jsou zejména studenti absolventského ročníku oboru matematika a občanská výchova a studenti dálkového studia na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kteří vzhledem ke svým pracovním zkušenostem mohli lépe přispět k relevantním informacím a v neposlední řadě také učitelé základních škol s aprobační OV či MA.

Výzkumné prostředí

Výzkum se uskutečňoval zejména na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a na základních školách.

4.5 Dotazník

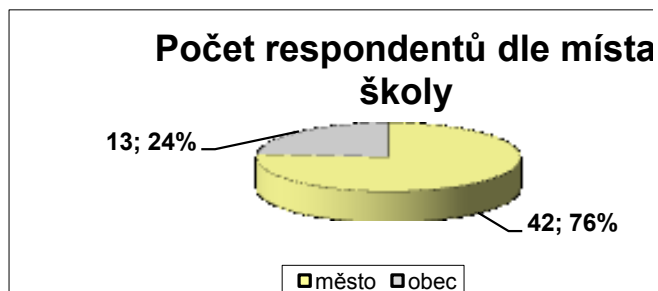
Tento dotazník se skládá z 22 otázek zaměřených na výuku finanční gramotnosti na základních školách, které jsou rozděleny do tří hlavních částí. Při vyplňování tohoto dotazníku prosím odpovídejte pravdivě. Informace z tohoto dotazníku jsou anonymní a budou sloužit jako studijní podklad ke zpracování výzkumu v mé diplomové práci.

Hlavním cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaký je pohled absolventů pedagogické fakulty jako budoucích učitelů na aktuální problematiku zařazení finančního vzdělávání na základní školy. Jsem si však vědoma možného rozdílu v práci učitelů s delší praxí a budoucích učitelů, protože významnou roli při výuce může hrát zejména délka praxe.

ČÁST 1

1. Místo, kde se nachází Vaše škola:

- a) město
- b) obec

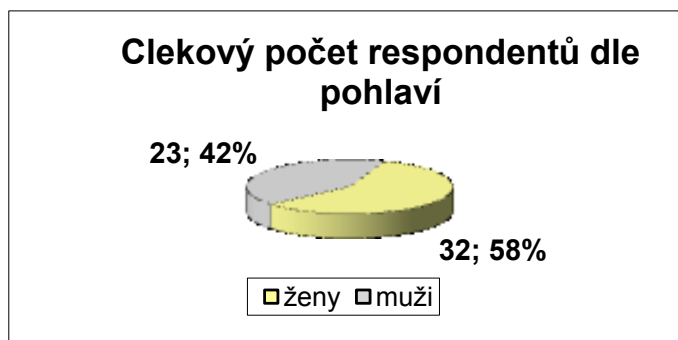

Graf 2 Počet respondentů dle místa školy
Zdroj: Vlastní zpracování

Jak můžeme vidět na výše uvedeném grafickém schématu, většina respondentů, kteří odpovídali na tento dotazník má zkušenosti ze škol, které se nachází ve městě.

2. Pohlaví:

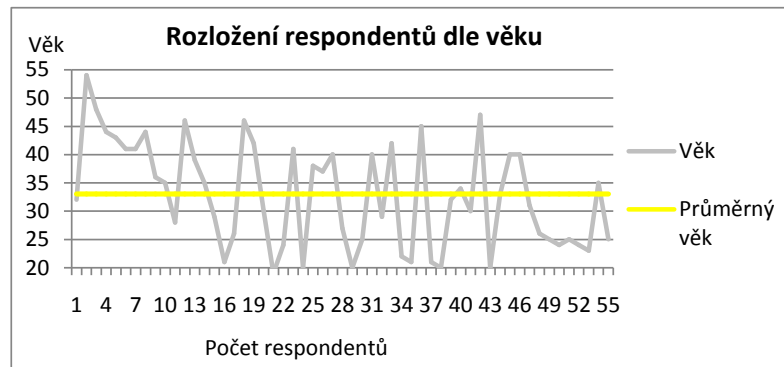
- žena
- muž

Graf 3 Celkový počet respondentů dle pohlaví
Zdroj: Vlastní zpracování

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 32 žen a překvapivě velký byl i podíl mužů, kteří tvořili 42% (23 mužů) z celkového počtu respondentů.

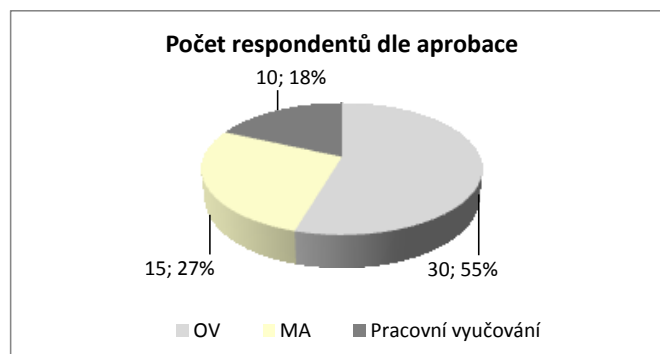
3. Věk:

Graf 4 Rozložení respondentů dle věku
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Průměrný věk dotazovaných respondent se pohyboval mezi 33 – 34 roky.

4. Vy/studovaná aprobace:

Graf 5 Počet respondentů dle aprobace
Zdroj: *Vlastní zpracování*

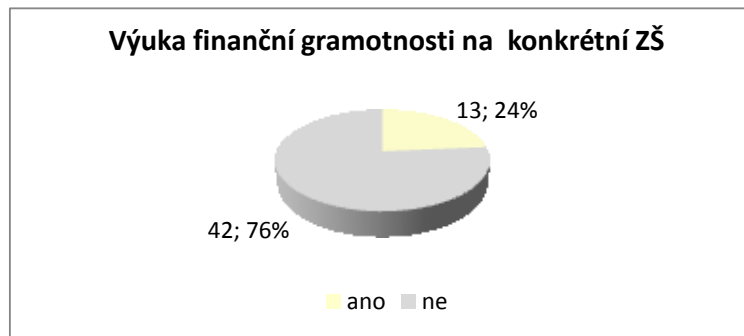
Většina respondentů, kteří odpovídali na dotazník byli učitelé nebo studenti občanské výchovy, a to celkem tato skupina tvořila 55% všech dotazovaných. Dalších 27% tvořili učitelé matematiky a 18% učitelé pracovního vyučování.

ČÁST 2

5. Pojem finanční gramotnosti není zatím začleněn v RVP základního vzdělávání. V roce 2007 byl zpracován Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, který vymezuje východiska a základní kroky pro finanční vzdělávání. Součástí tohoto dokumentu jsou i Standardy finanční gramotnosti pro ZŠ. Vzhledem k tomu, že vydání RVP

základního vzdělávání proběhlo dříve, než sestavení standardů, tak se pro základní školy doporučuje začlenit standardy finanční gramotnosti na dobrovolné bázi. V souvislosti s výše uvedeným se Vás ptám: Vyučuje se na Vaší škole finanční gramotnost?

- ano
- ne

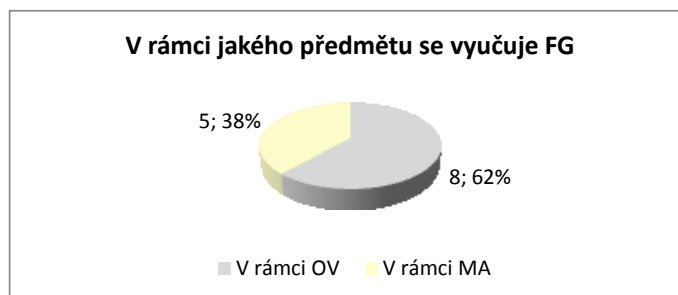

Graf 6 Výuka finanční gramotnosti na konkrétní ZŠ
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Většina respondentů (celkem 76%) odpověděla, že nemá zkušenosti s tím, že by se na škole, na níž měli praxi nebo tam učí, finanční gramotnost vyučovala.

6. Pokud se na Vaší škole vyučuje finanční vzdělávání, v rámci jakých předmětů se vyučuje? (Zde můžete označit i více odpovědí, pokud se finanční vzdělávání vyučuje ve více předmětech).

- zejména v rámci předmětu občanská výchova
- zejména v rámci předmětu matematika
- v samostatném předmětu jako např. základy ekonomie, finanční gramotnost ...
- v jiných předmětech (uved'te v jakých)

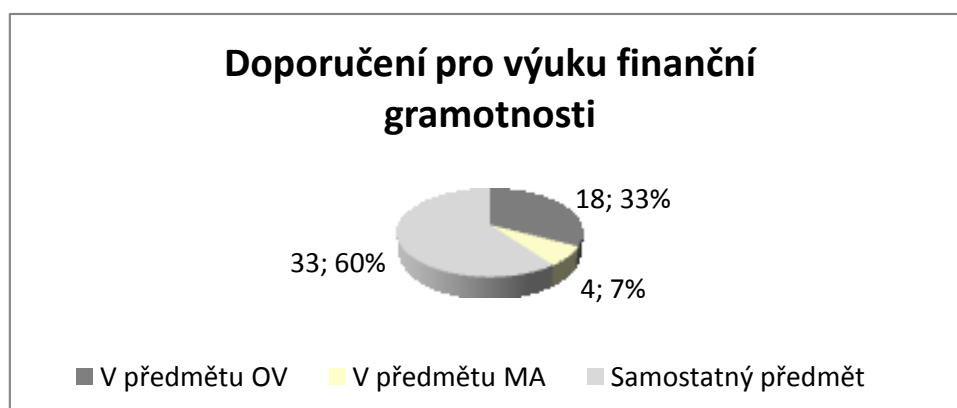

Graf 7 Výuka finanční gramotnosti v konkrétních předmětech
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Z těch, kteří odpověděli, že se na škole, s níž mají zkušenosti v rámci praxe či pedagogického působení, vyučuje finanční gramotnost odpověděli, že zejména v rámci matematiky a občanské výchovy. Žádný respondent neuvedl, že by se setkal s výukou finanční gramotnosti jako samostatným předmětem.

7. V rámci jakého předmětu by se podle Vás měla finanční gramotnost zejména vyučovat? (Označte pouze jednu odpověď').

- zejména v rámci předmětu občanská výchova
- zejména v rámci předmětu matematika
- v samostatném předmětu jako např. základy ekonomie, finanční gramotnost ...
- v jiných předmětech (uved'te v jakých)

Graf 8 Doporučení pro výuku finanční gramotnosti
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Většina dotazovaných by si přála, aby se finanční gramotnost vyučovala jako samostatný předmět. Domnívám se, že je to zejména proto, že velkou roli zde hraje časová náročnost na výuku a v rámci zařazení do jiného předmětu by mu nemusel být vymezen dostatečně velký časový prostor na lepší porozumění. 18% dotazovaných odpovědělo, že by si dokázalo představit výuku finanční gramotnosti v rámci předmětu občanská výchova. Pouhých 7% respondentů se domnívá, že by mohla výuka finanční gramotnosti probíhat v předmětu matematika.

8. Odrazilo se finanční vzdělávání nějak ve vašem Školním vzdělávacím programu? Pokud ano – jak?

- ano (jak)
- ne
- nevím

Graf 9 Finanční vzdělávání a školní vzdělávací program

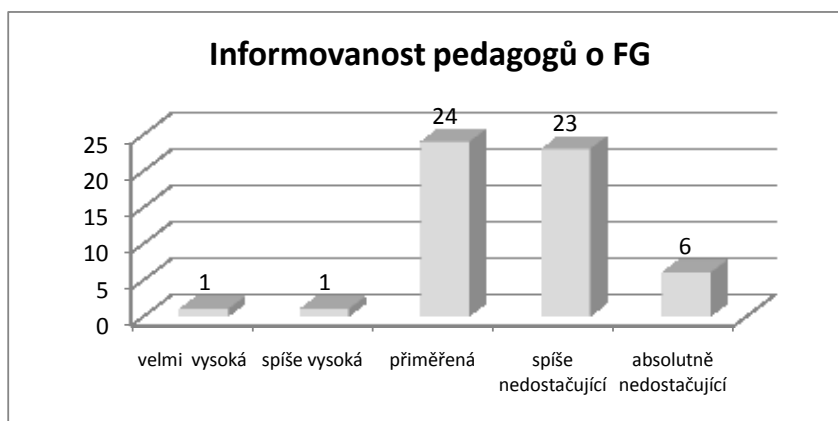
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Zda se nějak odrazilo zavádění finančního vzdělávání na ZŠ ve školních vzdělávacích programech většina respondentů neví nebo odpověděla že ne.

9. Zakroužkujte jednu hodnotu na číselné škále podle toho, jak hodnotíte informovanost pedagogů ohledně zavádění výuky finančního vzdělávání na základní školy?

1 2 3 4 5

1-velmi vysoká informovanost 2-spíše vysoká informovanost 3-přiměřená informovanost 4-spíše nedostačující informovanost 5-absolutně nedostačující informovanost.

Graf 10 Informovanost pedagogů o finanční gramotnosti

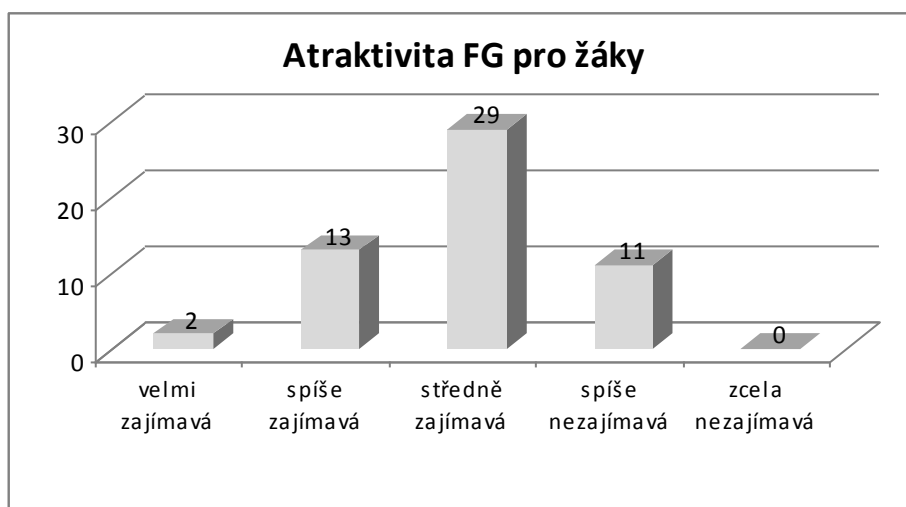
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Odpověď respondentů na otázku informovanosti pedagogů ohledně zavádění finanční gramotnosti na základní školy je velice překvapující. 23 z celkového počtu 55-ti respondentů odpovědělo, že jim informovanost připadá nedostačující a 6 respondentů dokonce cítí, že je absolutně nedostačující informovanost směrem k pedagogům o výuce finanční gramotnosti na ZŠ. 23 respondentů označilo informovanost za průměrnou. Pouze dva respondenti hodnotili informovanost pedagogů lépe než průměrnou informovanost.

10. Pokuste se na škále určit, jak je pro žáky podle vás problematika finančního vzdělávání zajímavá:

1 2 3 4 5

1–Velmi zajímavá 2–Spíše zajímavá 3–Středně zajímavá 4–spíše nezajímavá 5–zcela nezajímavá.

Graf 11 Atraktivita finanční gramotnosti pro žáky

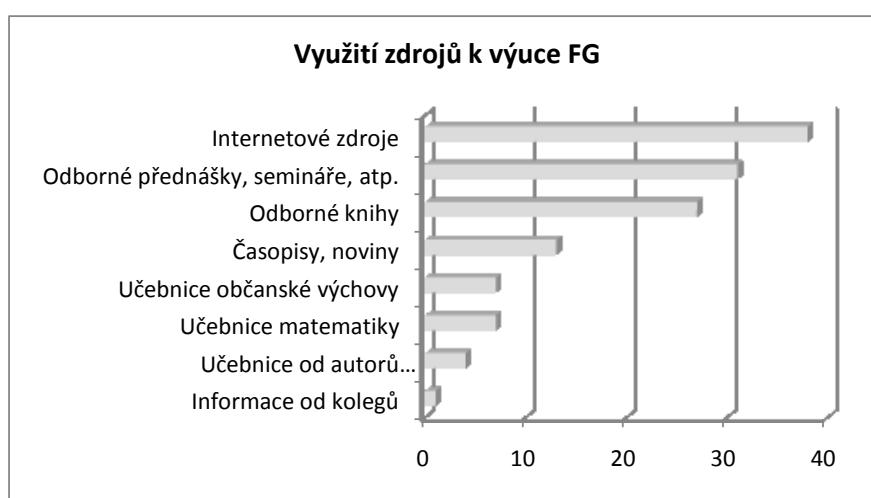
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Atraktivitu tématu finanční gramotnosti pro žáky hodnotí učitele nejvíce jako středně zajímavou (celkem 29 respondentů). Celkem 15 respondentů ji hodnotí ještě lépe a 11 respondentů hůře, a to jako spíše nezajímavé téma pro žáky. Pokud bych měla brát rozdíl v odpovědích mezi pedagogy z obce a z města, tak pedagogové z obce hodnotí zajímavost tohoto tématu lépe, než pedagogové, kteří pochází či učí ve městě.

11. Kde čerpáte nebo byste čerpal/a informace k výuce finanční gramotnosti?

(Můžete označit i více odpovědí).

- Odborné knihy
- Učebnice od autorů Skořepa, Skořepová
- Učebnice matematiky
- Učebnice občanské výchovy
- Internetové zdroje
- Odborné přednášky, semináře, atp.
- Časopisy, noviny
- Jiné (Jaké?)

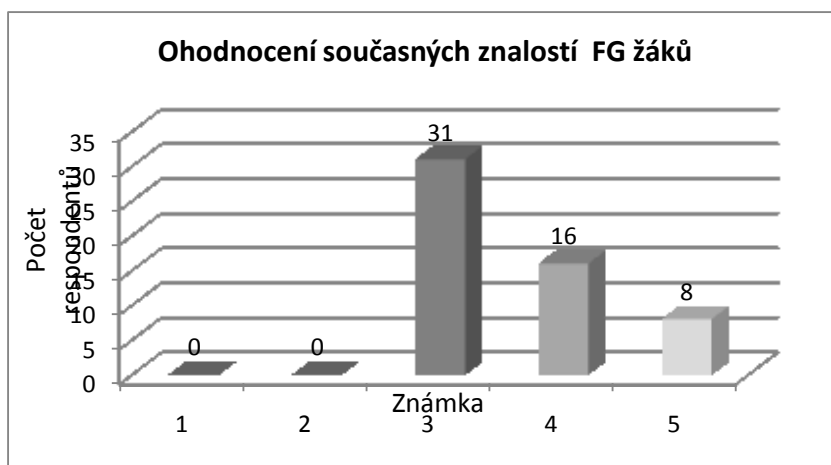

Graf 12 Využití zdrojů k výuce finanční gramotnosti

Zdroj: *Vlastní zpracování*

Co se týká využití zdrojů k výuce, většina dotazovaných označila, že by využila materiály z internetu, dále odborných přednášek a seminářů a na třetím místě z odborných knih. Z toho jasně vyplývá, že se pravděpodobně nedostaly do většího povědomí pedagogů již vydané příručky a učebnice k výuce finanční gramotnosti.

12. Jakou známkou (1 až 5) byste ohodnotil/a úroveň finanční gramotnosti žáků na 2. stupni ZŠ?

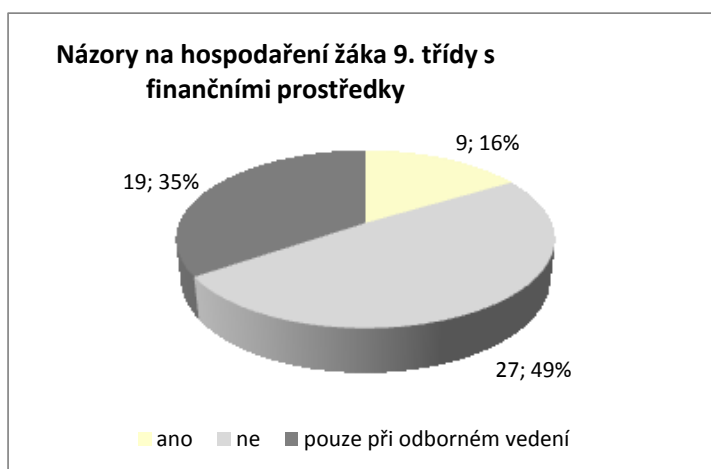

Graf 13 Ohodnocení současných znalostí finanční gramotnosti žáků
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Spíše hůře hodnotili pedagogové současnou úroveň finanční gramotnosti žáků na 2. stupni základní školy. Znamky, kterými by dosavadní orientaci žáků ve světě financí ohodnotili byly od 3 a hůře.

13. Myslíte si, že žák 9. třídy je schopen a připraven samostatně a zodpovědně hospodařit s přidělenými finančními prostředky?

- ano
- ne
- pouze při odborném vedení

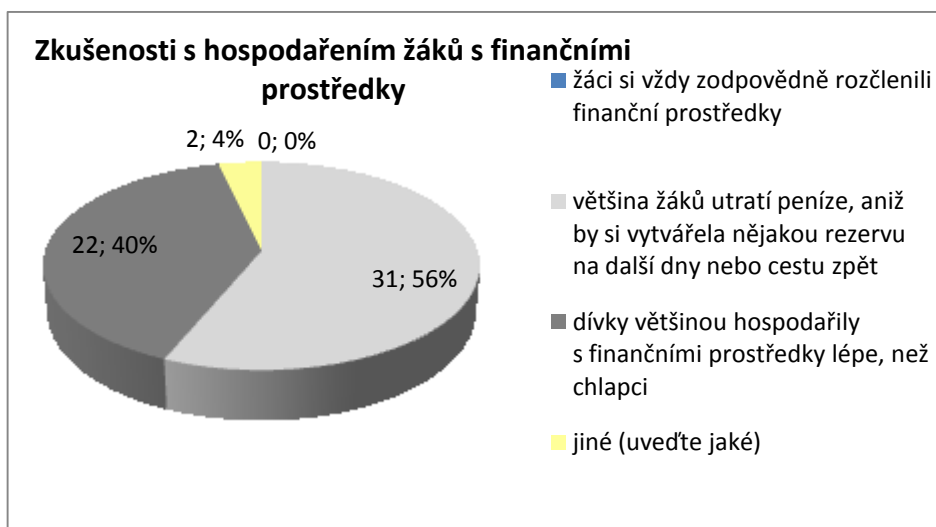

Graf 14 Názory na hospodaření žáka 9. třídy s finančními prostředky
Zdroj: *Vlastní zpracování*

49% dotazovaných se domnívá, že žáci deváté třídy jsou schopni hospodařit s přidělenými finančními prostředky pouze při odborném vedení, 35% sdílí názor, že žák není připraven samostatně a zodpovědně hospodařit s přidělenými finančními prostředky. Pouze 16% pedagogů má optimistický názor na připravenost žáka při hospodaření s finančními prostředky.

14. Jaké máte zkušenosti s hospodařením žáků na školních akcích?

- žáci si vždy zodpovědně rozčlenili finanční prostředky
- většina žáků utratí peníze, aniž by si vytvářela nějakou rezervu na další dny nebo cestu zpět
- dívky většinou hospodařily s finančními prostředky lépe, než chlapci
- jiné (uved'te jaké)

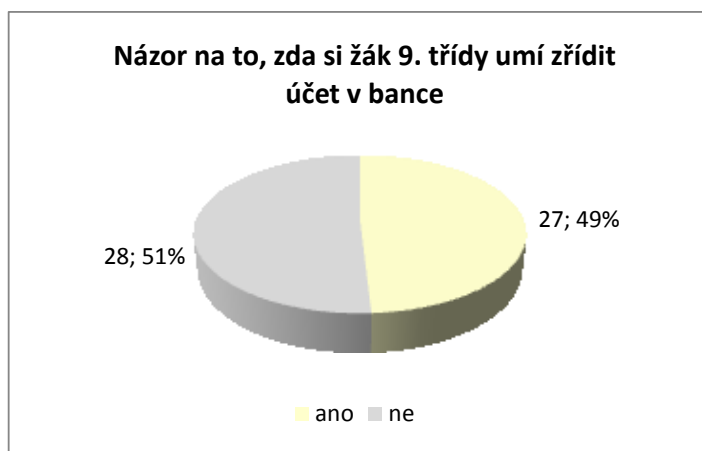
Graf 15 Zkušenosti s hospodařením žáků s finančními prostředky
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Většina pedagogů má spíše negativní zkušenosti s hospodařením žáků a označila, že většina žáků utratí peníze, aniž by si vytvářela nějakou rezervu na další dny nebo cestu zpět. 40% dotazovaných dále označilo, že mají zkušenosti s tím, že dívky většinou hospodařily s finančními prostředky lépe, než chlapci.

15. Myslíte si, že žák 9. třídy je schopen zřídit si vlastní účet v bance?

ano

ne

Graf 16 Názory na zřízení účtu žáka 9. třídy v bance
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Co se týká otázky zřízení vlastního účtu v bance, tak 51% respondentů odpovědělo, že si myslí, že žák deváté třídy na základní škole není schopen zřídit si účet v bance. 41% si naopak myslí, že by si žák dokázal tento účet zřídit.

16. Na škále ohodnoťte význam finančního vzdělávání na základní škole:

1

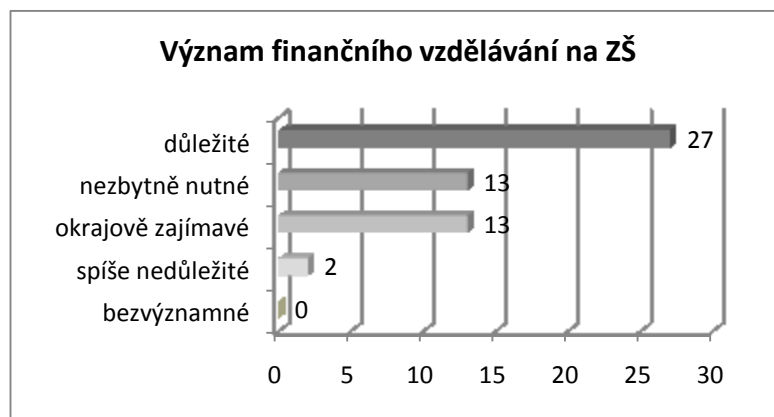
2

3

4

5

1 – nezbytně nutné 2 – důležité 3 – okrajově zajímavé 4 – spíše nedůležité 5 – bezvýznamné

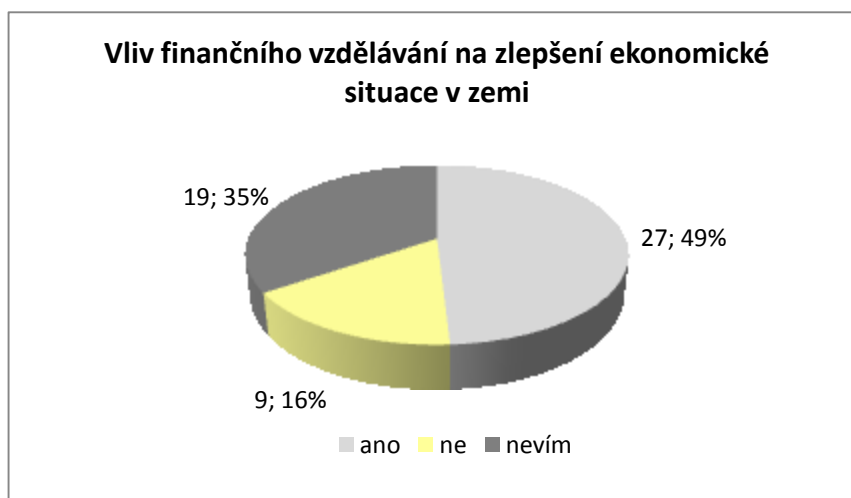

Graf 17 Význam finančního vzdělávání na ZŠ
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Celkem 27 z 55-ti dotazovaných považuje zavedení finančního vzdělávání na základní školy za velmi důležité. Dalších 13 respondentů si myslí, že je nezbytně nutné zavést finanční vzdělávání již na základní škole a 13 respondentů jej považuje za okrajově důležité. Pouze dva dotazovaní označili finanční vzdělávání na základních školách za spíše nedůležité téma.

17. Myslíte si, že může zavedení finančního vzdělávání na základní školu zlepšit ekonomickou situaci v naší republice?

- ano
- ne
- nevím

Graf 18 Vliv finančního vzdělávání na zlepšení ekonomické situace v zemi
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Většina respondentů, kteří tvoří 49 %, odpověděla, že finanční vzdělávání žáků na základní škole by mohlo v budoucnu vést ke zlepšení ekonomické situace v zemi. Pouhých 16% se domnívá, že nebude mít vliv na zlepšení ekonomické situace naší země a 35% dotazovaných nedokázalo určit, zda by mohlo mít finanční vzdělávání nějaký vliv na zlepšení ekonomické situace naší země.

Pokud by se zlepšení ekonomické situace v naší zemi vlivem finančního vzdělání občanů změnilo, projevilo by se to pravděpodobně až v horizontu 10-15-ti let. Zda by toto zlepšení bylo opravdu značné a významné, o tom můžeme spekulovat. Škála odpovědí je do značné míry rozlišná a vyžadovala by další rozsáhlou analýzu.

18. Myslíte si, že vzdělání pedagogů ve finanční oblasti by bylo potřeba rozšířit a zdokonalit?

- ano
- ne

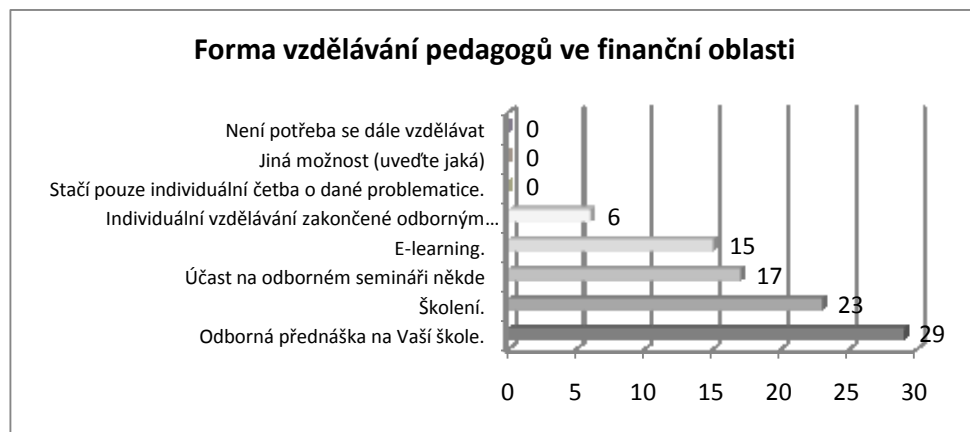

Graf 19 Potřeba zdokonalení pedagogů ve finanční oblasti
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Ekonomické vzdělání pedagogů není na vysoké úrovni, což vychází z odpovědí respondentů na tuto otázku. Ve velké většině 91% se pedagogové i studenti pedagogické fakulty shodli na názoru, že je potřeba zdokonalit a rozšířit vzdělání vyučujících ve finanční a ekonomické oblasti.

19. Pokud byste si musel/a vybrat, jakou formou by mělo být rozšířeno vaše finanční vzdělání, bylo by to:

- Odborná přednáška nebo seminář na Vaší škole.
- Účast na odborném semináři někde jinde, než ve Vaší škole.
- Školení.
- Individuální vzdělávání zakončené odborným testem.
- Stačí pouze individuální četba o dané problematice.
- E-learning.
- Jiná možnost (uved'te jaká)
- Není potřeba se v této problematice dále vzdělávat, protože si myslím, že mám dostatečně odborné vzdělání v této oblasti, abych mohla žákům předat relevantní doporučení a potřebné informace k jednotlivým tématům finančního vzdělávání.

Graf 20 Forma vzdělávání pedagogů ve finanční oblasti

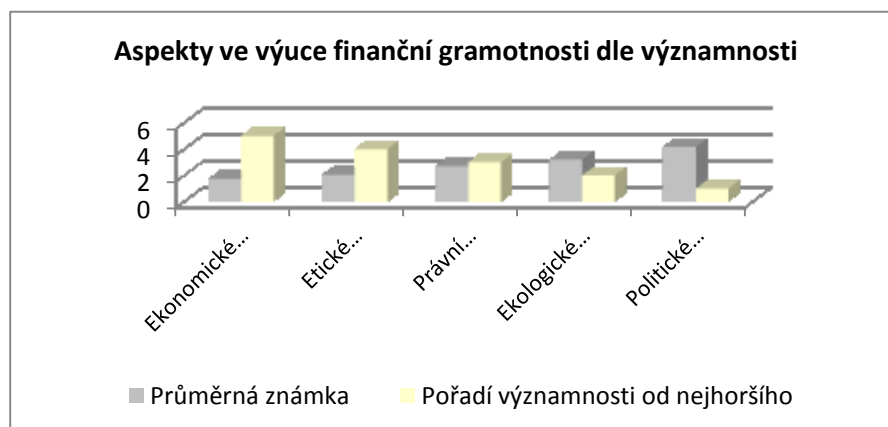
Zdroj: Vlastní zpracování

Pedagogové by nejvíce ocenili odbornou přednášku týkající se finanční gramotnosti prostřednictvím přednášky, která by proběhla přímo na škole, kde učí. Dále by využili školení, účasti na odborném semináři nebo vzdělávání pomocí E-learningu.

ČÁST 3

20. Seřad'te od (1 do 5) následující aspekty, na něž by měl učitel při výuce finanční gramotnosti klást důraz, dle důležitosti. (Č. 1 nejdůležitější, č. 5 nejméně důležité).

- Ekonomické aspekty
- Etické aspekty
- Ekologické aspekty
- Právní aspekty
- Politické aspekty

Graf 21 Aspekty ve výuce finanční gramotnosti dle významnosti
Zdroj: *Vlastní zpracování*

Pedagogové se shodli na tom, že mimo ekonomické kritérium, které označili za velice důležité, hraje velkou roli při rozhodování zohlednění i ostatních aspektů, a to zejména etických a právních, které souvisí s určitými normami a legislativními předpisy ve společnosti. Zohlednění ekologických aspektů při ekonomickém rozhodování a při výuce finančního vzdělávání na základních školách označili jako čtvrté nejdůležitější při rozhodování o ekonomických otázkách. Za nejméně důležité kritérium z uvedených pěti považují pedagogové politické aspekty, což je pravděpodobně ovlivněno i rozporuplnými názory českých politiků, které mohou negativně ovlivnit veřejné mínění.

21. Jednoduše dokončete následující věty podle toho, co si představujete pod následujícími aspekty, na které by měl učitel klást důraz při výuce finanční gramotnosti:

Následující myšlenky jsou vyhodnocením nejčastějších odpovědí respondentů.

- Pod pojmem ekonomické hledisko při výuce finanční gramotnosti si respondenti nejčastěji představují ...
 - Zisk
 - Povinnost
 - Zhodnocení svých možnosti z hlediska výnosnosti a orientace v nabídce finančního trhu

- Hospodaření pouze za účelem dosahování zisku a oslabení konkurence
- Finance
- Ekonomická informovanost
- Maximální efektivita při vydělávání peněz
- Nabídka versus poptávka, výpočtové vzorce, daňová přiznání...
- Zhodnocení a investice volných finančních prostředků
- Přirozený tok peněz
- Přístup člověka k finanční situaci ve společnosti
- Struktura stát- ČNB – banky – domácnosti
- Problematika úvěrů

□ Pod pojmem etické hledisko při výuce finanční gramotnosti si respondenti nejčastěji představují ...

- Solidarita
- Odsouzení úplaty
- Slušnost
- Nezneužívat neznalostí ostatních lidí
- Hospodaření úsporné a efektivní využívání finančních prostředků
- Výchova k efektivní manipulaci s peněžními prostředky
- Získávání peněz s ohledem na morální normy ve společnosti a na druhé lidi
- Taktní chování a jednání a odklon od bezohledného chování založeného jen na získávání peněžních prostředků.
- Morálka
- Osobní postoj žáka k penězům
- Vliv chování na finanční situaci rodiny

□ Pod pojmem ekologické hledisko při výuce finanční gramotnosti si respondenti nejčastěji představují ...

- Omezení spotřeby
- Trvale udržitelný rozvoj

- Důležitost ochrany přírody
- Část ekonomického zisku je třeba na investování do ekologie a životního prostředí
- Šetrnost hospodaření s finančními prostředky
- Získávání peněz s ohledem na přírodu
- Nakládání s finančními prostředky šetrně vzhledem k přírodě
- Dopad ekonomických činností na životní prostředí
- Vliv ekologických zásad na finanční situaci

□ Pod pojmem právní hledisko při výuce finanční gramotnosti si respondenti nejčastěji představují ...

- Zákon
- Odpovědnost
- Ohleduplnost vůči ostatním lidem ve společnosti
- Znalost důsledků neplnění vlastních závazků
- Účelnost hospodaření
- Nekrást, zamezit ilegalitě
- Znalost příslušné legislativy
- Vydělávání peněz dle zákona, ale nikoli dle morálních norem
- Znalost vlastních práv a povinností
- Trestní činnost v ekonomickém rozhodování
- Ekonomické činnosti v souvislosti s právními předpisy
- Možné dopady na hranici zákona
- Vliv zákonů na osobní finance a podnikání
- Orientace v zákoně a znalost dopadů exekučních řízení

□ Pod pojmem politické hledisko při výuce finanční gramotnosti si respondenti nejčastěji představují ...

- Nátlak
- Chování vládní skupiny
- Rizikovost

- Získávání znalostí o finančních tocích ve společnosti a státě a zhodnocení možností jejich možného ovlivňování k lepšímu
- Finanční politika státu
- Morální zodpovědnost společnosti
- Politické názory na ekonomiku, vlastní zhodnocení postojů pravice a levice
- Politika financování (co, jak, kam, za kolik)
- Dosah politických rozhodnutí na ekonomiku
- Vliv politiky na hospodaření jedince
- Vliv politiky na stav financí ve státě
- Proces schvalování přidělu finančních prostředků

Tyto názory by mohly být předmětem dalšího zkoumání, avšak domnívám se, že jsou v některých případech rozdílné a vyžadují větší zamyšlení nad tématem. V tomto vyhodnocení slouží zejména jako představa o názorové vyhraněnosti pedagogů.

22. Zde je místo pro Váš názor na tematiku finančního vzdělávání, jeho zařazení do výuky, případně na další náměty, kterými bychom se jako učitelé měli při výuce finančního vzdělávání zabývat. Můžete uvést i své zkušenosti z praxe, nebo Váš názor na současnou úroveň finanční gramotnosti žáků, ale i pedagogů atp.

- Finanční vzdělávání je velmi důležité a v České republice je velmi zanedbáváno. Nelíbí se mi, že stát nereguluje lichvu.
- Finanční vzdělávání je nutné. Lidé si většinou vůbec nevědí rady jak nakládat s penězi, utrácejí za bezcenné statky a služby. Neumí peníze zhodnotit.
- Domnívám se, že lidstvo je ovládáno dvěma faktory, které tvoří peníze a čas. Nesouhlasím s tvrzením, že půjčkami byla způsobena současná krize. Peníze mají naprosto umělou hodnotu, existují na bázi dohod, tudíž podle mě je krize jen uměle vyvolána a lidstvo ovládají uvedené faktory času a peněz. Obávám se, že zavedení finančního vzdělávání na základní školy bude opět uměle zaměřené na pouhé dosahování zisku, a

to potom není potřeba nikoho učit, vzhledem k tomu, že světem vládne korupce a další negativní vlivy, chamtivost, atp.

- Vládne finanční nevyrovnanost hospodářských rozpočtů.
- Je potřeba více odborných informací. Obava z nezájmu žáků, kteří pocházejí z finančně dobře zajištěného rodinného zázemí – nemají návyky k hospodaření. V mnoha pohledech může být výuka ovlivněna subjektivním názorem, ať už ze strany žáka či pedagoga.
- U žáků se setkávám s nesmyslnými názory na finanční problematiku a špatným posouzením informací, které si přečtou či slyší v médiích. Je velmi důležité uvést toto téma na pravou míru, a to zejména v souvislosti s etickým kritériem.

4.6 Ověření platnosti stanovených hypotéz

Platnost **hypotézy H1**, že většina respondentů by souhlasilo se zařazením výuky finanční gramotnosti na základních školách do vzdělávacího oboru Občanská výchova, se ve výzkumu nepotvrdila. 60% respondentů se shodlo na názoru, že by výuka finanční gramotnosti měla probíhat v samostatném předmětu.

Ve výzkumu se potvrdila platnost **hypotézy H2**, a tedy tvrzení, že etické aspekty ve výuce finančního vzdělávání by měly hrát ve finančním vzdělávání důležitou roli. V hodnotovém žebříčku u respondentů jsou totiž morální kritéria při výuce finanční gramotnosti pokládána za druhá nejdůležitější.

4.7 SWOT analýza zavádění finančního vzdělávání na ZŠ

Pro analýzu a vyhodnocení pozitivních a negativních stránek implementace finanční gramotnosti na základní školy jsem si vybrala metodu SWOT analýzy, pomocí níž budu identifikovat silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby spojené se zaváděním výuky finanční gramotnosti na základní školy. Díky této analýze budu schopna identifikovat problematická místa a formulovat potenciální rozvojové směry.

4.7.1 Silné stránky

- Zavedení finančního vzdělávání na ZŠ na celonárodní úrovni.
- Názornost a široká škála praktických případů z každodenního života.
- Plán zavedení finanční gramotnosti na ZŠ.

V tomto bodě je důležité důsledné dodržování a ověřování implementace finanční gramotnosti na základní školy, zda jsou dosahovány cílové výstupy, které byly stanoveny v Systému budování finanční gramotnosti a Národní strategii rozvoje finančního vzdělávání, případně jak ovlivnilo zavedení finančního vzdělávání rozhodování v ekonomických otázkách.

- Definice konkrétních výstupů.

Jako silnou stránku zavedení finanční gramotnosti na základní školy lze považovat i definici výstupů, které umožňují lepší zacílení učiva.

- Projekty ve výuce finančního vzdělávání.

K dispozici jsou i projekty na podporu finančního vzdělávání, které přispívají k širším možnostem využívání ekonomických poznatků (například projekt Rozumíme penězům, atp.). Široká škála možností se nabízí i k tvorbě vlastních projektů jednotlivých škol na ekonomická témata či zařazení projektové výuky pedagogem přímo do vyučování.

- Neustálá aktualizace informací.
- Prevence proti finančním rizikům.
- Soutěže v oblasti finanční gramotnosti (např. projekt Rozumíme penězům, nebo celonárodní soutěž Finanční gramotnost pořádaná ministerstvem školství), které mají vzbudit větší zájem o tuto problematiku jak u žáků, tak u pedagogů.

4.7.2 Slabé stránky

- Příliš malá informovanost pedagogů.

Z provedeného výzkumu jsem zjistila, že pedagogům chybí informace o finančním vzdělávání. Podporou by mohla být větší medializace dostupných zdrojů a informací, avšak je nutno dbát na její vhodnou formu.

➤ Nedostatečná kvalifikovanost pedagogů.

Z provedeného výzkumu lze také upozornit na nutnost rozšíření vzdělání pedagogů ve finanční a ekonomické oblasti, což by mohla zlepšit větší časová dotace na ekonomické předměty na pedagogických fakultách.

➤ Problematika zařazení do rámcových vzdělávacích programů.

➤ Problematika propojení učiva v rámci ostatních předmětů.

➤ Nevyřešená otázka, zda má být finanční gramotnost samostatný předmět.

➤ Na většině škol není zatím finanční gramotnost plně zařazena do výuky.

4.7.3 Příležitosti

➤ Zlepšení finanční gramotnosti obyvatelstva, zejména nastávající generace.

➤ Možné zlepšení ekonomické situace v zemi.

➤ Možnost reagovat na aktuální témata ekonomických situací, které se v naší zemi či jinde ve světě dějí.

➤ Schopnost občanů se lépe orientovat ve finančních produktech a finančně zabezpečit sebe i svou rodinu.

➤ Větší zodpovědnost za vlastní rozhodnutí v oblasti financí.

➤ Zlepšení dovedností vedoucích k možnosti lepšího uplatnění na trhu práce.

➤ Schopnost předcházet finančním rizikům.

➤ Omezení lobby - několik desítek společností, které se zabývají půjčováním peněz a jejich vymáháním, na téma snadných půjček bez ručení, určených lidem neznalým v oblasti finanční gramotnosti.

➤ Divadelní představení s ponaučením.

Například občanské sdružení Divadelta je organizací prosazující tvořivé přístupy v oblasti edukace a vzdělávání. Konkrétně na téma finanční gramotnosti nabízí představení s názvem Poslední mince.

➤ Výuka podporovaná počítačem.

V rámci této výuky by žáci mohli využívat různé programy například pro fiktivní zřízení bankovního účtu, mohli by si vyzkoušet transakční operace prováděné v běžné praxi, atp.

4.7.4 Hrozby

- Zaměření se pouze na ekonomické hledisko ve výuce finanční gramotnosti, bez ohledu na aspekty etické, právní, ekologické či politické.
- Nevhodná koncepce učebních materiálů (materiály budou buď moc náročné pro žáky, nebo budou mít špatnou formu).
- Nízká motivace k výuce finanční gramotnosti jak ze strany žáků tak pedagogů.

Zejména se může jednat o nedostatečnou motivaci k učení se hospodařit s finančními prostředky ze strany žáků z finančně dobře situovaných rodin, které neřeší nutnost sestavování příjmů a výdajů, vzhledem k tomu, že jsou si jisti, že jejich výše důchodů dokáže pokrýt všechny jejich i téměř nezbytné výdaje. U těchto dětí se projevuje i větší sklon ke spotřebě.

- Špatné pochopení učiva žákem.
- Slabá zpětná vazba.
- Použití nevhodných metod a forem práce ve vyučování.
- Nezajímavost tématu pro žáky nebo samotné pedagogy.

Je důležitá počáteční motivace žáků k tomu, aby si vytvořili kladný vztah k penězům, hospodářství a jiným ekonomickým otázkám, které by se měly v rámci finanční gramotnosti vyučovat. Pokud toto vyučující vhodným způsobem nezvládne, nastává hrozba negativního vývoje finančního vzdělávání. U pedagogů je důležité dostatečně odborné vzdělání v této problematice, aby sami nepodlehli nízké motivaci k výuce finanční gramotnosti.

5 Návrhy a doporučení pro další postup při výuce finanční gramotnosti

5.1 Doporučení pedagogům k možnosti využití informační a materiální podpory k výuce finanční gramotnosti na ZŠ

Z provedeného orientačního výzkumu vyplynulo, že by pedagogové uvítali více informací o výuce finanční gramotnosti. Rozhodla jsem se proto v této kapitole doporučit přehled základních zdrojů, pomocí nichž by se mohli lépe připravit na výuku finanční gramotnosti nebo je při vyučování použít. Mezi základní informace, které mohou pedagogové využívat při výuce finanční gramotnosti, patří příručky, učebnice, akreditace či informace z konzultačních center (např. Národní institut pro další vzdělávání), důvěryhodné informace z metodického portálu, projekty, kurzy, atp.

5.1.1 Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol

Co se týká materiálů pro učitele základních škol v oblasti finanční gramotnosti, doporučenou příručkou k tomu, aby získali přehled o vzdělávacím rámci učiva finančního vzdělávání je dokument, který byl vydán Národním ústavem odborného vzdělávání s názvem „Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol“. Tato publikace vznikla v rámci resortního projektu MŠMT „Finanční gramotnost – metodická příručka pro učitele“.

Jak je v této publikaci uvedeno, hlavním posláním je zprostředkovat učitelům základních a středních škol, co se problematikou finanční gramotnosti rozumí. Cílem této publikace je posílit úroveň finanční gramotnosti nastíněné ve Strategii finančního vzdělávání. Tato publikace je určena učitelům, aby se mohli seznámit s příslušnými poznatky týkající se finančního vzdělávání. Je prvním krokem k tomu, aby finanční

gramotnost mohla být promítnuta do výuky na základních a středních školách. Publikace se zabývá především obsahovými otázkami. Proto je text pojat jako vysvětlení problematiky včetně potřebných příkladů. Dokument může být například východiskem pro metodické zpracování učiva, tvorbu učebnic, atp. Co se týká této problematiky v oblasti základního vzdělávání, učitelům základních škol by měla poskytnout představu o tom, co finanční gramotnost znamená a k čemu by měly být vytvořeny základy, na nichž se bude stavět na střední škole. Její obsah je proto širší než předpokládaný rozsah výuky na základní škole. Text však úmyslně neodděluje problematiku, která je vhodná pro úroveň základní školy a pro úroveň střední školy. Protože je určena učitelům, klade si za cíl výklad celé problematiky.²⁴ Doporučená problematika pro úroveň základního vzdělávání je k nahlédnutí v příloze (Příloha 2).

5.1.2 Finanční gramotnost – úlohy a metodika

Na publikaci Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol navazuje další díl pod názvem „Finanční gramotnost – úlohy a metodika“ od autorů Klínský Petr a Danuše Chromá. Tento dokument je zaměřen zejména na řešení úloh, které se týkají problematiky finanční gramotnosti v rámci výše uvedených témat. Líbí se mi zejména struktura této příručky, protože obsahuje nejenom konkrétní úlohy, ale zejména i doplňující otázky, pracovní listy, které může učitel ve výuce použít a přiblížit tak žákovi lépe danou problematiku a v neposlední řadě jsou zde i konkrétní řešení úloh a metodická doporučení autorů, kterými se učitel může při výuce inspirovat. Právě část nazvaná „Metodické poznámky“ je pro učitele velmi užitečná, protože mu pomáhá k lepšímu zvládnutí didaktických postupů a jsou zde uvedeny konkrétní časová trvání jednotlivých úkolů, podle nichž, si může učitel vybrat příklad podle toho, kolik času bude chtít procvičování věnovat. Struktura této příručky je součástí příloh (Příloha 3).

²⁴ KLÍNSKÝ, P. CHORMÁ, D. a další. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*. Praha: NÚOV, 2008. Str. 3-4.

5.1.3 Gramotnosti ve vzdělávání – příručka pro učitele

Velmi aktuálním materiálem je příručka pro učitele vydaná v roce 2010 s názvem „Gramotnosti ve vzdělávání“, kterou napsal kolektiv autorů a vydal Výzkumný ústav pedagogický. Tato příručka obsahuje celkem pět tematických celků, kde se učitel může seznámit s jednotlivými typy gramotností. Proto mé doporučení k tomu, kde mohou učitelé čerpat informace pro výuku je právě i tato příručka, která zahrnuje také téma finanční gramotnost od jeho vymezení, až po inspiraci pro výuku, atp. Důležitou součástí všech tematických celků je vysvětlení, jak jednotlivé gramotnosti souvisí s rámcovým vzdělávacím programem a jak se promítají do cílů a obsahů základního vzdělávání.

5.1.4 Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia

Doposud jsem se zmiňovala hlavně o příručkách pro učitele. Každého jistě zajímá, zda existuje konkrétní učebnice, která by ve výuce finanční gramotnosti mohla být použita a s níž by mohli pracovat sami žáci. K dispozici je učebnice od autorů SKOŘEPA, M.; SKOŘEPOVÁ, E. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia. Existují celkem tři učebnice, mezi něž patří Pracovní sešit 1, Pracovní sešit 2 a Manuál pro učitele.* Tato učebnice zpracovává Standardy finanční gramotnosti pro základní vzdělávání. Zároveň naplňuje požadavky očekávaných výstupů pro téma Stát a hospodářství vzdělávacího oboru Výchova k občanství podle RVP ZV.

Tento komplet učebnic obsahuje celkem osm následujících témat z finanční gramotnosti:

Kapitola 1: Všechno má svého majitele

V této kapitole se žáci seznamují se základy vlastnictví, zejména s pojmem duševní vlastnictví a také ochranou vlastnictví, líbí se mi zejména zařazení tématu týkajícího se bydlení s názvem Vlastníci střechy nad hlavou a půdy pod nohama.

Kapitola 2: Ten dělá to a ten zas tohle

Toto téma je zaměřeno na problematiku dělby práce, výstižná je podkapitola Výhody dělby práce a konkrétní hra na dělbu práce při výrobě vizitek a také Dělbba práce klem tebe, kde se žáci seznámí se zařazením domácnosti do dělby práce v ekonomice a účasti ČR v mezinárodní dělbě práce.

Kapitola 3: Ekonomika jako ústřední topení

Obsahem této kapitoly je objasnění koloběhu zboží a služeb v ekonomice a nastínění toho, jaké podoby mohou mít firmy v tomto koloběhu.

Kapitola 4: Tak tedy za kolik aneb o cenách

Zde je místo pro téma cen, které se utváří jako výsledek působení nabídky a poptávky a dále je zde zmiňovaná reklama, její výhody a nevýhody a působení na člověka. V neposlední řadě obsahem této kapitoly je i vnímání slev a možnost reklamace.

Kapitola 5: Platit se dá i jinak než penězi

Tato kapitola je zaměřena zejména na pochopení bezhotovostního platebního styku.

Kapitola 6: Aby peníze nezhálely

Tato kapitola pomůže žákům uvědomit si, které si ušetří a naopak, jak by mohli řešit problém, kdyby měli peněz málo a potřebovali by si půjčit. Velký význam zde má i pojem inflace.

Kapitola 7: Když zaplatíš daně, co dostaneš za ně?

Jak už vyplývá z názvu, tato kapitola se zabývá daňovou problematikou, veřejnými rozpočty a také penzijním systémem ČR.

Kapitola 8: Kudy vlastně putují peníze

Poslední osmá kapitola se věnuje hospodaření, tzn. příjmům a výdajům domácností, problémem dluhové pasti a koloběhem peněz.

5.1.5 DIVPP (NIDV, akreditace)

NIDV je příspěvkovou organizací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Svá pracoviště má ve všech krajských městech ČR. Národní institut pro další vzdělávání (NIDV) připravuje a nabízí přednášky, kurzy a semináře pro další vzdělávání učitelů.

Oproti jiným organizacím, které se zabývají podobnou činností, má NIDV výhodu celostátní působnosti a velmi široké lektorské základny. Proto se věnuje především těm tématům ve vzdělávání učitelů, která je třeba řešit pružně a v celostátním měřítku.

Vzdělávací programy realizované NIDV využívají mj. finančních zdrojů MŠMT (tzv. rozvojové programy) a z Evropského sociálního fondu (tzv. národní projekty). Výhodou takto financovaných programů jsou minimální náklady ze strany učitelů. Toto vzdělávání je totiž většinou bezplatné nebo si účastníci hradí pouze základní poplatky. NIDV usiluje o co nejširší využití těchto způsobů financování a tedy o co nejmenší zatížení rozpočtů jednotlivých škol. Nově se NIDV, kromě praktické přípravy a realizace vzdělávacích programů, zaměřuje také na analýzu potřeb v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků a na vlastní tvorbu koncepce v této oblasti. NIDV usiluje o vytvoření fungujícího systému monitoringu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP), jenž je pro plánování nového směřování v dané oblasti nezbytný.²⁵

Akreditované programy NIDV, které jsou svým obsahem a rozsahem vhodné k zařazení do "projektových šablon" projektu EU peníze školám v oblasti finanční gramotnosti:

Finanční gramotnost (časová dotace 6 hodin). Účastníci budou seznámeni se způsobem zpracování standardů finanční gramotnosti do platných RVP (pro základní vzdělávání, gymnaziální vzdělávání, střední odborné vzdělávání). Cílem vzdělávacího programu je seznámit účastníky s novými prvky a trendy ve výuce finančního vzdělávání. 6 hodin

²⁵ *Národní institut dalšího vzdělávání*. [online]. C 2006 [cit. 2011-02-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.nidv.cz/cs/kontakty/uredni-deska/informace-o-nas.ep/>>.

Finanční gramotnost - DANĚ V PRAXI (časová dotace 6 hodin). Podstatou vzdělávacího programu je základní orientace v následujících pojmech: daně, druhy daní a jejich členění, daň z příjmů fyzických osob, formulář daňového přiznání aj. Pedagogičtí pracovníci získají přehled o pojmech z oblastí daní v ČR, bude jim poskytnut soubor studijních materiálů doplněných názornými příklady využitelnými ve výuce.

Finanční gramotnost - FINANCE A JÁ (časová dotace 6 hodin). Podstatou vzdělávacího programu je základní orientace v následujících pojmech: peníze, pojem, definice, vývoj peněz, současná podoba peněz, peníze a dítě. Účastníci obdrží soubor studijních materiálů doplněných názornými příklady využitelnými ve výuce.

Finanční gramotnost - FINANCE A RODINA (časová dotace 6 hodin). Podstatou vzdělávacího programu je základní orientace v následujících pojmech: peníze, pojem, definice, vývoj peněz, současná podoba peněz, peníze a dítě. Účastníci obdrží soubor studijních materiálů doplněných názornými příklady využitelnými ve výuce.

Finanční gramotnost - FINANCE A STÁT (časová dotace 6 hodin). Podstatou vzdělávacího programu je základní orientace v následujících pojmech: ekonomický koloběh, domácnosti a firmy a jejich postavení v ekonomice, regulace a vlastnická práva, ochrana vlastnických práv, státní rozpočet. Účastníci obdrží soubor studijních materiálů doplněných názornými příklady využitelnými ve výuce.

Finanční gramotnost - FINANCE V PRAXI (časová dotace 6 hodin). Podstatou vzdělávacího programu je základní orientace v následujících pojmech: banka a její postavení v ekonomice, druhy bankovních obchodů a jejich členění, bankovní produkty a služby, příklady možnosti spoření, příklady možnosti půjček. Účastníci obdrží soubor studijních materiálů doplněných názornými příklady využitelnými ve výuce.

Finanční gramotnost II (časová dotace 6 hodin). Vzdělávací program je připraven ve spolupráci s Českou národní bankou, vysvětluje výrazy a pojmy užívané v souvislosti s finanční gramotností, představuje způsoby výuky finanční gramotnosti v jednotlivých předmětech. Cílem je ukázat, že výuka těchto témat může probíhat moderní a zábavnou formou (celotřídní hry a moderované debaty, exkurze mimo školu, práce s rodiči).

Finanční gramotnost v kostce (časová dotace 5 hodin). Učitelé si objasní základní pojmy finanční gramotnosti a naučí se tyto pojmy vyhledávat a následně zpracovávat tak, aby byli schopni se v nich kvalifikovaně orientovat a předávat je žákům. Program je

doprovázen příkladovými praktickými studii pro učitele, účastníci obdrží studijní materiály.²⁶

5.1.6 Metodický portál www.rvp.cz

Metodický portál www.rvp.cz vznikl jako hlavní metodická podpora učitelů a k podpoře zavedení rámcových vzdělávacích programů ve školách. Jeho smyslem bylo vytvořit prostředí, ve kterém se budou moci učitelé navzájem inspirovat a informovat o svých zkušenostech. Ředitelům a učitelům školek, základních, speciálních a základních uměleckých škol, gymnázií, středních odborných škol a škol s právem státní jazykové zkoušky tak jsou prostřednictvím elektronického média nabídnuty zkušenosti konkrétních učitelů i škol. Jejich obsahem jsou nejčastěji informace o tom, jak vytvářet jednotlivé části ŠVP, jak inovovat vlastní výuku předmětů, jak si poradit s rozvojem a hodnocením klíčových kompetencí a řada dalších informací z oborových témat. Jedná se o podněty, které by měly přinášet inspiraci do výuky. Tato podpora je učitelům nabízena skrze jednotlivé nástroje – moduly (modul články, DUM, diskuze atp.), které bychom mohli nazvat úložišti – databázemi jednotlivých materiálů.²⁷

5.1.7 Projekt [Finanční Vzdělávání.cz](http://www.financni.vzdelavani.cz)

Je společný vzdělávací projekt finančních asociací, který je podporován Ministerstvem financí České republiky. Hlavním iniciátorem a koordinátorem byla Česká bankovní asociace (ČBA). Hlavním cílem tohoto projektu je tzv. osvěta ve finančních záležitostech, jak je zde přímo uvedeno. Naplnění cílu spočívá v šíření informací prostřednictvím neziskového vzdělávacího webu a zaměřuje se na seznámení s fungování finančních produktů a možných přístupů k řešení potřeb, cílů a situací, které jsou s penězi spojeny.

Struktura [www](http://www.financni.vzdelavani.cz)-stránek je rozdělena do několika oblastí, které se odlišují způsobem, jak je na problematiku nahlíženo. Jedná se buď o pohled přímo přes jednotlivé finanční

²⁶ *Programy vhodné pro EU peníze školám.* [online]. [cit. 2011-03-05]. <<http://www.nidv.cz/cs/programova-nabidka/programy-vhodne-pro-eu-penize-skolam.ep/>>.

²⁷ *O portálu.* Dostupné na WWW: [online]. [cit. 2011-03-05]. <<http://rvp.cz/informace/o-portalu/>>.

produkty a služby nebo přes potřeby plynoucí z toho, že se jako osoby v průběhu času nacházíme v rozličných životních etapách nebo situacích, které vyžadují odpovídající reakci i z pohledu finančního. Nedílnou součástí www-stránek jsou také slovníky pojmů pro jednotlivé oblasti, které poskytují laikům ve světě financí vysvětlení odbornějších termínů.²⁸

Tento projekt považuji za velice povedený, a to zejména proto, že informace jsou snadno dostupné a jsou určeny pro širokou veřejnost. Mimo jiné zde najdeme také pracovní listy i s konkrétní metodikou, které můžeme použít ve vyučování a konkrétní etické kodexy, dle nichž můžeme lépe specifikovat etická kritéria ve finančním vzdělávání.

²⁸ *Informace o projektu.* [online]. [cit. 2011-03-05] Dostupné na WWW: <<http://www.financnivzdelavani.cz/webmagazine/page.asp?idk=438>>

5.2 Standardy finanční gramotnosti (FG) na ZŠ a jejich role

5.2.1 Vymezení standardů finanční gramotnosti

Standardy FG stanovují ideální úroveň FG pro různé cílové skupiny, resp. cílový stav finančního vzdělávání pro různé stupně vzdělávání. Tyto standardy jsou následně implementovány do RVP či slouží jako východisko při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů a aktivit směřujících k rozvoji a zvyšování úrovně FG žáků a dospělé populace (u dalšího vzdělávání), resp. specifických cílových skupin. Vedle těchto výchozích standardů mohou být posléze definovány další standardy FG podle potřeb specifických cílových skupin.²⁹

Tabulka 5 Standardy finanční gramotnosti - Peníze

Peníze	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
<ul style="list-style-type: none"> • hotovostní a bezhotovostní forma peněz • způsoby placení • banka jako správce peněz 	<ul style="list-style-type: none"> • nakládání s penězi • tvorba ceny • inflace
Výsledky	Výsledky
<ul style="list-style-type: none"> ➤ používá peníze v běžných situacích 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
<ul style="list-style-type: none"> ➤ odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Zdroj: *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. 2007.*

²⁹ *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. Standardy FG. 2007. Str. 9.*

Tabulka 6 Standardy finanční gramotnosti - Hospodaření domácnosti

Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
<ul style="list-style-type: none"> rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti nárok na reklamaci 	<ul style="list-style-type: none"> rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
<ul style="list-style-type: none"> na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje 	<ul style="list-style-type: none"> sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

Zdroj: *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. 2007.*

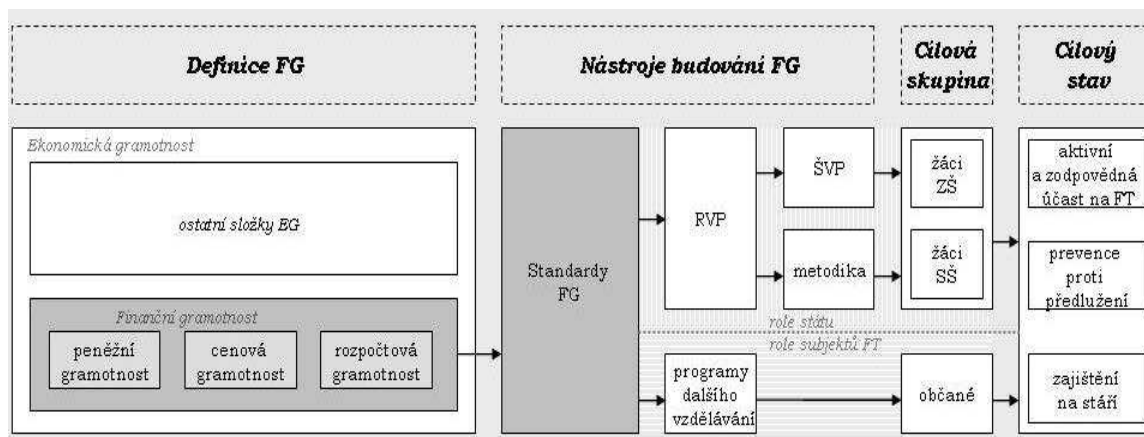
Tabulka 7 Standardy finanční gramotnosti - Finanční gramotnosti

Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
<ul style="list-style-type: none"> úspory půjčky 	<ul style="list-style-type: none"> služby bank, aktivní a pasivní operace produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků pojištění úročení
Výsledky	Výsledky
<ul style="list-style-type: none"> vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy 	<ul style="list-style-type: none"> uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice) uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing) vysvětlí význam úroku placeného a přijatého uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využit

Zdroj: *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. 2007.*

V ročnících, v nichž se vyučuje podle dosavadních učebních dokumentů příslušných oborů vzdělání nebo podle RVP ZV (do doby jeho úpravy) se doporučuje implementovat standardy FG do vzdělávání na dobrovolné bázi.

Obrázek č. Role standardů finanční gramotnosti

Obrázek 5 Role standardů finanční gramotnosti

Zdroj: *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. 2007*

Na formulaci standardů FG se podílela mezirezortní skupina složená ze zástupců Ministerstva financí (MF), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), Vědeckého ústavu pedagogického (VÚP), Národního ústavu odborného vzdělávání (NÚOV) a Asociace obchodních akademií. MF, jako koordinátor plnění vládního úkolu, úzce spolupracuje s MŠMT, VÚP, NÚOV a MPO a v roli odborného garanta spolupracuje na formulaci standardů FG. MF podporuje implementaci finančního vzdělávání do rámcových vzdělávacích programů pro základní a střední vzdělávání vydávaných MŠMT a navazujících školních vzdělávacích programů vydávaných a zveřejňovaných řediteli škol, a to zejména po obsahové stránce. MŠMT odpovídá za zavádění RVP, které jsou východiskem (podle školského zákona závazným) pro tvorbu ŠVP na jednotlivých školách. MŠMT zabezpečí implementaci standardů FG do RVP, a to podle odpovídající věkové kategorie žáků s cílem posílit jejich FG. ŠVP zpracovaný též v souladu s možnostmi a zaměřením školy, zájmy žáků a rodičů, vydává ředitel školy. Tato činnost musí být zároveň podpořena existencí vhodného portfolia metodických materiálů. Tímto postupem bude dotvořen ucelený systém finančního vzdělávání pro žáky ZŠ a SŠ a žáci si tak budou moci osvojit potřebné kompetence

odpovídající příslušnému standardu FG. VÚP mj. vytváří koncepci předškolního, základního, gymnaziálního a speciálního vzdělávání, připravuje RVP pro dané úrovně vzdělání, podílí se na jejich implementaci do školní praxe, ověřuje tvorbu a realizaci ŠVP a poskytuje školám metodickou podporu.³⁰

5.2.2 Návrhy pro zařazení výuky finanční gramotnosti do RVP

Je nutno poznamenat, že doposud nedošlo k zařazení Standardů finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího programu (RVP) na rozdíl od standardů finanční gramotnosti pro střední školy a gymnázia, které už do konkrétních RVP pro střední a gymnaziální vzdělávání zařazeny byly. Dále je zde nutno podotknout, že se řeší také problematika zařazení těchto standardů do RVP základního vzdělávání, která spočívá v tom, zda by měla být finanční gramotnost vyučována jako samostatný předmět nebo v rámci některých jiných předmětů jako matematika nebo Výchova k občanství. Také se řeší možnost zahrnout problematiku finanční gramotnosti do vzdělávací oblasti Člověk a svět práce podobně jako tomu je v gymnaziálním vzdělávání. Finanční a ekonomická problematika je součástí právě vzdělávacích oborů Výchova k občanství, Člověk a svět práce, ale také vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace. Ve vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace si žáci osvojují možnosti řešení různých aplikačních úloh z oblasti financí, které se vztahují k realitě. Mezi hlavní témata patří jednoduché a složené úročení, kde se žáci naučí chápat úrok ze dvou různých pohledů. Za prvé jako úrok z vkladů, které si v bance uložíme a naopak úroky z úvěru, které budeme muset zaplatit. Hlavní téma v matematice, které zahrnuje finanční problematiku se nazývá „Finanční matematika“, kde si žáci osvojí potřebné formule pro výpočet úroků, vkladů, atp. Ve vzdělávací oblasti Člověk a svět práce můžeme nalézt určitou vazbu k ekonomické problematice zejména v tematickém okruhu Provoz a údržba domácností. Na druhém stupni základní školy se s problematikou finanční gramotnosti setkáváme dále ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, konkrétně ve vzdělávacím oboru Výchova k občanství, jež se svou koncepcí nejvíce přibližuje k tomu, aby byla finanční gramotnost zařazena právě do tohoto vzdělávacího oboru.

³⁰ *Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. Role subjektů a spolupráce na poli počátečního vzdělávání. 2007. Str. 5.*

Vzhledem k charakteristice uvažovaných oborů a vzdělávacích oblastí bych se přiklonila k zařazení této tematiky do výuky vzdělávacího oboru Výchova k občanství nebo, jak vyplynulo i z provedeného průzkumu, bylo by vhodné zařadit tuto problematiku do výuky jako samostatný předmět. V samostatném předmětu by bylo více času na celkový náhled na tematiku z různých úhlu pohledu, což by vedlo k návaznosti na poznatky načerpané jak z matematiky, tak z ostatních společenskovedních oborů.

V případě výuky finanční gramotnosti jako součásti Výchovy k občanství mé opodstatnění spočívá zejména v samotném vymezení tohoto oboru, který zahrnuje společenskovední předpoklady, v rámci nichž jsou zohledněny nejenom etické aspekty chování jedince ve společnosti jako tolerance a vzájemná solidarita, ale také poznatky politické a právní. Z uvedených výstupů v RVP se žák například naučí:

- kriticky přistupovat k mediálním informacím, vyjádřit svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí,
- zhodnotit a na příkladech doložit význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a v situacích ohrožení,
- uplatnit vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích, případné neshody či konflikty s druhými lidmi řešit nenásilným způsobem,
- objasnit potřebu tolerance ve společnosti, atp.³¹

Dále jsou zde nezbytně nutné očekávané výstupy člověka jako jedince samotného, kdy se jedinec naučí:

- objasnit, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života,
- posoudit vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasnit význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek,

³¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní školy. Výchova k občanství. Člověk ve společnosti. Očekávané výstupy.* Praha: VÚP, 2007. Str. 48.

- rozpoznávat projevy záporných charakterových vlastností u sebe i u druhých lidí, kriticky hodnotit a vhodně korigovat své chování a jednání,
- popsat, jak lze usměrňovat a kultivovat charakterové a volní vlastnosti, rozvíjet osobní přednosti, překonávat osobní nedostatky a pěstovat zdravou sebedůvěru.³²

Nezbytně nutným vzdělávacím oborem je ve vzdělávací oblasti Výchova k občanství také Stát a právo, kde by se žáci měli naučit zohledňovat legislativní normy a zákony v našem státu – tolik důležité ke správnému provádění úkonů ve světě financí.

V neposlední řadě je zde také vzdělávací okruh Stát a hospodářství, v němž by dané standardy mohly mít ekonomické opodstatnění. Konkrétní výstupy, které jsou v současné době definovány pro výuku finanční gramotnosti pro ZŠ, by zařazením do oblasti Výchova k občanství získaly lepší návaznost na právní, politické a zejména etické aspekty, které jsou podle mého názoru v definici výstupů opomíjeny, a na něž by se v dnešní době rozhodně při tak důležité koncepci vzdělávání nemělo zapomínat. Avšak v rámci zařazení výuky finanční gramotnosti do širšího rámce Občanské výchovy by tato problematika nebyla brána izolovaně, ale v návaznosti na ostatní poznatky z této oblasti.

5.3 Metody ve vyučování finanční gramotnosti

K osvojování ekonomických a finančních vědomostí a dovedností s ohledem na etické, ekologické, právní, politické a další kritérium, nestačí pouze činnost předávání informací vyučujícím nebo naopak pouze aktivita žáka, ale je třeba získat zainteresovanou spoluúčast žáka, při které učitel usměrňuje jeho činnost k dosažení cílových vědomostí, dovedností, postojů a hodnot.

Pojetí základního vzdělávání na 2. stupni je podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy postaveno na všestranném rozvoji zájmů žáků, na širších učebních

³² *Rámcový vzdělávací program pro základní školy. Výchova k občanství. Člověk jako jedinec. Očekávané výstupy.* Praha: VÚP, 2007. Str. 49.

možnostech žáků a na spojitosti vzdělávání a chodu školy se životem mimo školu, což má žákům umožnit využívání obtížnějších metod a forem práce i nových zdrojů a způsobů poznávání, zadávání ucelenějších a časově náročnějších úkolů a projektů a přenesení větší zodpovědnosti na žáky jak ve vzdělávání, tak i v organizaci života školy s návazností na život ve společnosti. Toto pravidlo by tím více mělo platit ve finančním vzdělávání, protože s tématy, které jsou v něm vymezeny, se žáci setkávají v každodenním životě ať už v médiích, rodinném hospodaření, atp. Proto je mimo pouhého kognitivního přístupu ve vyučování nutné uplatňovat i kritické metody, pomocí nichž žáci budou schopni lepšího pohledu na mediální informace, projektové metody a celkově klást důraz na konstruktivistické pojetí výuky, které vede k lepšímu formování osobnosti a většímu využívání dosažených znalostí, zejména k hlubšímu pochopení a porozumění podstatě ekonomických problémů.

Já osobně bych doporučila postupné osvojování daného ekonomického tématu ve struktuře počínaje od pamětní reprodukce poznatků přes složitější myšlenkové operace až k tvořivému myšlení, které by bylo završením tematického celku vyučovacího procesu.

Vzhledem k rostoucímu významu informačních technologií se jeví jako vhodná doplňková činnost i výuka podporovaná počítačem, kde mohou žáci využívat výukové programy či získávat informační zdroje, aj.

5.3.1 Pedagogický konstruktivismus ve finančním vzdělávání

Už od dob Jana Amose Komenského je známo, že by vzdělávání mělo vést k všestrannému rozvoji osobnosti. Pasivita žáků ve vyučování by tedy nebyla tím pravým podnětem k tomu, aby bylo dosaženo lepšího uplatňování ekonomických informací nastupující generace, a proto je vhodné využít ve výuce konstruktivistický model učení. Tento model předpokládá podněcování k větší interaktivně a lepší sociální komunikaci žáků a zejména k tvorbě vlastních myšlenkových struktur, které vedou ke

kritickému přístupu k informacím a celkovému rozvoji klíčových kompetencí³³, k jejichž utváření a rozvíjení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve vyučování probíhají.

5.3.1.1 Aktivizující metody

Aktivizující metody ve výuce finanční gramotnosti při konstruktivistickém pojetí zahrnují postupy, které vedou výuku tak, aby se výchovně – vzdělávacích cílů dosahovalo hlavně na základě vlastní učební práce, přičemž důraz je kladen na myšlení a řešení problémů žáků.³⁴

Pedagog může do výuky finanční gramotnosti z těchto metod zařadit například diskusi o konkrétním ekonomickém problému, jehož seznámení může předcházet aktualita nebo rozhovor na dané téma. Při diskusi je důležité, aby si pedagog všiml toho, jaký důraz kladou žáci na řešení ekonomického problému s ohledem na morální a ekologické aspekty, tedy zvláště toho, jak si žáci vyměňují názory a jakými argumenty tato svá tvrzení obhajují.

Jako vhodná se jeví i metoda řešení problémů. Podle této metody žáci nejdříve vymezí daný ekonomický problém, provedou analýzu problémové situace, kdy si vymezí již známé a zcela nové fakta. Na základě analýzy problému vytvoří možný seznam hypotéz, které v další fázi ověří vlastním řešením problému. V případě neúspěšného řešení se na konci mohou vrátit k předchozím fázím.

Nesporně své místo zde mají i situační a inscenační metody, pomocí nichž mohou žáci řešit reálný problémový případ nebo přímo ztvárnit a předvést daný problém v modelové situaci.

³³ V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní.

³⁴ MAŇÁK, J., ŠVEC, V.: *Výukové metody*. Brno, 2003, s. 105

5.3.1.2 Projektová výuka

Nezastupitelné postavení zaujímá ve finančním vzdělávání bezesporu projektová výuka, vzhledem k tomu, že umožňuje řešení problémů, spjatých se životní realitou, s nimiž se žák identifikuje a přebírá za ně odpovědnost, aby dosáhl výstupu projektu (výsledku), pro jehož obhajobu má argumenty, které vycházejí z nově získané zkušenosti. Svou podstatou vychází projekt z takových otázek, které žáky zajímají, případně z jejich vlastních podnětů přizpůsobených učitelem výchovně-vzdělávacím cílům. Plánování, příprava i realizaci projektu probíhá participací žáků na jeho řešení plněním individuálních úkolů, hromadnou nebo skupinovou výukou. Prostor pro samostatnost a tvořivost získávají žáci i při prezentaci dosažených výsledků. Při projektové výuce učitel přebírá pouze roli poradce a přispívá svými radami k dosažení cíle a smyslu projektu.³⁵

Ekonomická témata nabízí různé možnosti výběru témat pro projektovou výuku, protože jsou přímo spjata s životní realitou a přímo vybízí k zařazení této metody do finančního vzdělávání.

5.4 Zohlednění roční procentní sazby nákladů (RPSN) při ekonomickém rozhodování

Zavedení RPSN vzešlo zejména z reakce na situaci, kdy začalo mnoho společností poskytovat půjčky, přičemž využívaly malé informovanosti potenciálních klientů. Tato situace měla často za následek neschopnost klienta takovou půjčku splácet, protože občan nedokázal odhadnout, kolik za ni bude muset skutečně zaplatit.

Pod zkratkou RPSN se rozumí označení takzvané *roční procentní sazby nákladů*. Jde o číslo, které má klientovi, žádajícímu o úvěr lépe napovědět, jak jsou jednotlivé nabídky úvěrů ve vzájemném srovnání výhodné či nevýhodné.

³⁵ MAŇÁK, J.: *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti*. Brno, 1998, s. 111.

RPSN udává, kolik procent z původní dlužné částky by musel v souvislosti s určitým typem úvěru spotřebitel zaplatit za jeden rok při zahrnutí nejenom splátek, ale také souvisejících poplatků, správy a dalších výdajů, které jsou s úvěrem spojeny. Při uzavírání půjčky je obvykle velmi složité a téměř nemožné, porovnat nabídky jednotlivých poskytovatelů pouze podle roční úrokové míry úvěru. Proto v rámci evropské legislativy byla zavedena RPSN jako hlavní kritérium, podle kterého může spotřebitel přehledněji rozpoznat výhodnost jednotlivých nabídek a udělat si tak lepší přehled na trhu spotřebitelských úvěrů. Povinnost informovat spotřebitele o výši tohoto ekonomického ukazatele ukládá zákon o spotřebitelském úvěru. Co se týká konkrétního porovnání úvěrů, můžeme využít buď algoritmu, který může být však pro některé velmi náročný nebo si snadno a rychle může každý ověřit, kolik skutečně za úvěr zaplatí pomocí internetových kalkulaček. Doporučila bych například využít následující odkaz: <http://www.penize.cz/kalkulacky/RPSN#calcul>.

Žáci by měli znát hlavní výhodu RPSN, kterou je skutečnost, že dokážeme v případě na první pohled velmi podobných půjček rozhodnout, která z nich je pro nás výhodnější, což by pro ně mělo být motivací, aby RPSN využívali v běžném životě.

5.5 Pedagogické předpoklady pro vyučování finanční gramotnosti

Rozporuplné dilema se odehrává na poli určení vhodného vyučujícího pro finanční vzdělávání, podobně jako tomu je u zařazení této problematiky do konkrétního vzdělávacího oboru. S ohledem na nutnou sociální dimenzi při výuce finanční gramotnosti, by své uplatnění našel pedagog s vystudovanou aprobační občanská výchova. Avšak vzhledem k finančním algoritmům a aplikačním vzorcům, které se v ekonomii objevují, jsou důležité i matematické schopnosti učitele rozumět ekonomickým výpočtům dle matematických vzorců. To znamená, že pedagog s aprobační zaměřenou na výuku matematiky, zde zastává také důležitý význam. Vzhledem k tomu, že studuji tuto předmětovou kombinaci, tedy matematika a občanská výchova, mohu potvrdit, že ideální učitel, který by vyučoval tuto finanční a

ekonomickou problematiku se tedy jeví pedagog s vystudovanou aprobační matematikou a občanská výchova. Poznatky z finanční matematiky by dokázal vhodně propojit s načerpanými znalostmi ze sociálních věd a také z ekonomie, která se mezi předměty oboru Občanská výchova na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně objevuje. Předpokládám, že pedagog s touto oborovou kombinací má široký přehled z oblasti mezilidských vztahů, s ohledem na absolvovanou výuku sociologie, lépe se orientuje v globálních problémech lidstva a dokáže vhodně připomenout i historické poznatky. Myslím si, že takový pedagog by žáky dokázal dobře připravit na ekonomická rozhodování s ohledem na již zmíněné etické, ekologické, právní a další aspekty, což vyžaduje nutnou dávku porozumění nejen sobě samému, ale společnosti jako systému.

Domnívám se, že výuka finanční gramotnosti záleží zejména na vhodné formě zprostředkování ekonomických poznatků, a proto postava učitele se schopnostmi tyto informace žákům vhodně předat, získává ještě významnější charakter. Záleží tedy jak na odborných znalostech pedagoga (čímž se myslí příslušná vystudovaná aprobace), tak ve stejné míře na jeho pedagogických schopnostech a dovednostech.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo analyzovat implementaci finančního vzdělávání na základní školy a připravit vhodná doporučení pedagogům pro výuku finanční gramotnosti s návazností na přípravu k ekonomickému rozhodování žáků. V současné době je podle mého zjištění vzdělání žáků v hospodářské sféře hodnoceno učiteli známkou 3 a hůře, což jen dokazuje nesporný význam zavedení finančního vzdělávání na základní školy. V souvislosti s provedeným výzkumem bylo zjištěno, že velký důraz musí být kladen na etické, právní a ekologické aspekty ve vyučování. Zohlednění více kritérií přispěje k lepšímu vztahu žáka k penězům a větší odpovědnosti za svá ekonomická rozhodnutí.

Důležitou roli zde sehrává osoba pedagoga, který by měl přispět k pochopení ekonomických vztahů a vazeb v širších souvislostech. Podstatnou úlohu tvoří i vzdělání pedagogických pracovníků ve finanční a ekonomické oblasti. Hlavní apel by měl být kladen na využívání věrohodných informačních zdrojů, učebních pomůcek a metod a forem práce ve vyučování finanční gramotnosti. Sami pedagogové cítí potřebu rozšíření svého ekonomického vzdělání. Za vhodnou formu považují odbornou přednášku, která by proběhla přímo na škole, kde učí, školení, odborné semináře či využívání e-learningu. V současné době existuje mnoho dostupných zdrojů od literatury, projektů či internetových stránek, atp., které se vztahují k rozvoji finančního vzdělávání. Ty, které já osobně považuji za základní zdroje, s nimiž by pedagogové měli být seznámeni jsem uvedla v kapitole možných doporučení, a to vzhledem k tomu, že z provedeného výzkumu jsem zjistila, že pedagogové se cítí málo informováni. Domnívám se, že k lepší informovanosti by mohla snáze napomoci větší medializace dostupných materiálů. V médiích často vidíme mnoho reklam, jejichž snahou je přesvědčit veřejnost ke koupi, ale téměř neexistují reklamy, které by lákaly ke vzdělávání.

K tomu, aby výuka finanční gramotnosti byla dostatečně účinná ve smyslu dosahování stanovených cílů jak v Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, tak i v Národní strategii finančního vzdělávání, je důležitá důsledná

kontrola provedených kroků. Přípravená strategie by se měla pružně přizpůsobovat také případným novým trendům a aktuálnímu vývoji nejen v České republice, ale i v globálním rozměru.

Mladí lidé, kteří nabudou ekonomických poznatků od odborně vyškolených pedagogů, budou schopni se více prosadit a vstoupit do samostatného života a lépe přijmou společenské a občanské role spolu s vlastním tvůrčím podílem na životě společnosti i předávat tyto převzaté ekonomické vědomosti a dovednosti vlastním dětem či ostatním členům společnosti.

Resumé

Nezbytným předpokladem k orientaci lidí v současné moderní společnosti je vzdělání. S rostoucím vývojem nabídky finančních produktů a ekonomických příležitostí proto vzrůstá i význam finančního a ekonomického vzdělávání. Diplomová práce se zabývá zařazením finanční gramotnosti na základní školy. První kapitola pojednává o významu finanční gramotnosti v podmínkách tržní ekonomiky a zahrnuje i konkrétní definici finanční gramotnosti. V další části jsou zachyceny postupné kroky k realizaci výuky finanční gramotnosti na základních školách. V neposlední řadě práce podává širší pohled na ekonomická rozhodování s ohledem nejen na ekonomické kritérium, ale také na etické a ekologické aspekty. Analýza dotazníkového šetření dále vede k určení silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb implementace finančního vzdělávání na základní školy. Doporučení vhodných výukových metod, učebních materiálů a dalších návrhů k výuce finanční gramotnosti umocňuje celou práci.

Summary

Necessary prerequisite to orientation of people in contemporary modern society is education. With the increasing development of financial products and the increasing offer of economical opportunities, we can see also increasing importance of financial and economical education. This thesis deals with the inclusion of financial literacy in basic education. The first chapter discusses the importance of financial literacy in the market economy, and includes the factual definition of the financial literacy. The next part describes implementation of the financial literacy in the education step by step. Finally, outlines a comprehensive approach to economical decisions with regard to economical, ethical and ecological aspects. Analysis of the survey, has led to the identification of strengths, weaknesses, opportunities and threats to the implementation of financial education in the basic education. Recommendations of appropriate teaching methods, teaching materials and other proposals to teach financial literacy enhance meaning the whole thesis.

Seznam obrázků

OBRÁZEK 1 FINANČNÍ GRAMOTNOST.....	11
OBRÁZEK 2 ZADLUŽENOST DLE ZÁKLADNÍCH POSKYTOVANÝCH ÚVĚŘŮ	16
OBRÁZEK 3 PROCES FINANČNÍHO PLÁNOVÁNÍ.....	26
OBRÁZEK 4 PYRAMIDA OSOBNÍCH FINANČÍ	32
OBRÁZEK 7 ROLE STANDARDŮ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	79

Seznam tabulek

TABULKA 1 BUDOUCÍ PLÁN.....	23
TABULKA 2 DAŇOVÁ ÚSPORA	30
TABULKA 3 MZDOVÉ NÁKLADY ZAMĚSTNAVATELE.....	31
TABULKA 4 OSOBNÍ A RODINNÉ CÍLE PODLE STATUTU A VĚKU.....	32
TABULKA 5 STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI - PENÍZE.....	77
TABULKA 6 STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI - HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTI	78
TABULKA 7 STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI - FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	78

Seznam grafů

GRAF 1 VÝVOJ JEDNOTLIVÝCH TYPŮ ÚVĚŘŮ OBYVATELSTVU (V MIL. KČ).....	17
GRAF 2 POČET RESPONDENTŮ DLE MÍSTA ŠKOLY	48
GRAF 3 CELKOVÝ POČET RESPONDENTŮ DLE POHLAVÍ.....	48
GRAF 4 ROZLOŽENÍ RESPONDENTŮ DLE VĚKU	49
GRAF 5 POČET RESPONDENTŮ DLE APROBACE.....	49
GRAF 6 VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA KONKRÉTNÍ ZŠ.....	50
GRAF 7 VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V KONKRÉTNÍCH PŘEDMĚTECH.....	50
GRAF 8 DOPORUČENÍ PRO VÝUKU FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	51
GRAF 9 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	52
GRAF 10 INFORMOVANOST PEDAGOGŮ O FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	52
GRAF 11 ATRAKTIVITA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO ŽÁKY	53
GRAF 12 VYUŽITÍ ZDROJŮ K VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	54
GRAF 13 OHODNOCENÍ SOUČASNÝCH ZNALOSTÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI ŽÁKŮ.....	55
GRAF 14 NÁZORY NA HOSPODAŘENÍ ŽÁKA 9. TŘÍDY S FINANČNÍMI PROSTŘEDKY	55
GRAF 15 ZKUŠENOSTI S HOSPODAŘENÍM ŽÁKŮ S FINANČNÍMI PROSTŘEDKY	56

GRAF 16 NÁZORY NA ZŘÍZENÍ ÚČTU ŽÁKA 9. TŘÍDY V BANCE	57
GRAF 17 VÝZNAM FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ NA ZŠ	57
GRAF 18 VLIV FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ NA ZLEPŠENÍ EKONOMICKÉ SITUACE V ZEMI	58
GRAF 19 POTŘEBA ZDOKONALENÍ PEDAGOGŮ VE FINANČNÍ OBLASTI	59
GRAF 20 FORMA VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ VE FINANČNÍ OBLASTI.....	60
GRAF 21 ASPEKTY VE VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI DLE VÝZNAMNOSTI	61

Použitá literatura

Knižní publikace

ČAMROVÁ, L.: *Ekonomie a životní prostředí*. Praha: Alfa Publishing, 2007. ISBN 978-80-86851-69-3.

FILIP, M.: *Osobní a rodinné bohatství: kam s penězi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-416-3.

FROMM, E.: *Mít nebo být?* Praha: Naše Vojsko., 1994. ISBN 80-206-0469-3.

Improving Financial Literacy: Analysis of issues and policies. Francie: OECD, 2005. ISBN 92-64-01256-7.

KLÍNSKÝ, P. CHROMÁ, D. a další: *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*.

Praha: NÚOV, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.

KLÍNSKÝ, P. CHORMÁ, D. a další.: *Finanční gramotnost – úlohy a metodika*. Praha: NÚOV, 2009. ISBN 978-80-87063-26-2.

MAŇÁK, J.: *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN: 80-210-1880-1.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039.

MOLDAN, B., a kol.: *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-434-9.

PUTNOVÁ, A.; SEKNIČKA, P.: *Etické řízení ve firmě: nástroje a metody: etický a sociální audit*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1621-3.

RICH, A.: *Etika hospodářství II*. Praha: OIKOYMENH, 1994. ISBN: 80-85241-62-5.

SEN, A.: *Etika a ekonomie*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-549-6.

SKOŘEPA, M., SKOŘEPOVÁ, E.: *Finanční a ekonomická gramotnost*. Praha: Scienta, 2008. ISBN: 978-80-86960-40-1.

SMITH, A.: *Teorie mravních citů*. Liberální institut. Praha, 2005. ISBN 80-86389-38-3.

SYROVÝ, P. a NOVOTNÝ, M. *Osobní a rodinné finance*. 2. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2005. ISBN 80-247-1098-6.

Zdroje dostupné z internetu

Česká národní banka. [online]. [cit. 2011-03-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.cnb.cz/cs/index.html>>.

Česká asociace pojišťoven. Pojištění osob. [online]. C 2010 [cit. 2011-03-09]. Dostupné z WWW:

<<http://www.cap.cz/Folder.aspx?folder=Lists%2fMenu%2fPr%C5%AFvodce+poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%ADm%2fPoji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD+dle+druhu+rizika%2fPoji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD+osob>>.

DIVADELTA: občanské sdružení. [online]. C 2010 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.divadelta.cz/nase-nabidka.html>>.

Informace o projektu. [online]. [cit. 2011-03-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.financnivzdelavani.cz/webmagazine/page.asp?idk=438>>.

Kolektiv autorů: *Gramotnosti ve vzdělávání: Příručka pro učitele*. Praha: VÚP, 2010. ISBN: 978-80-87000-41-0 Také [online]. [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/02/Gramotnosti-ve-vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD1.pdf>>.

Kolektiv autorů: *Národní program rozvoje vzdělávání v ČR – Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8. [online]. [cit. 2011-01-06]. Dostupný na WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>.

Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2007. [online]. [cit. 2010-12-27]. Dostupný také ve formátu pdf na WWW: <http://old.vuppraha.cz/soubory/RVPZV_2007-07.pdf>.

Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů. O portálu. [online]. C 2007 [cit. 2011-03-05]. Dostupné na WWW: <<http://rvp.cz/informace/o-portalu/>>.

MF - odbor 35 – Finanční trhy II: *Národní strategie finančního vzdělávání - 2010*. Dostupný také [online] [cit. 2010-12-27]. ve formátu pdf z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF_2010.pdf>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [online]. C 2006 [cit. 2010-12-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/>>.

Národní institut pro další vzdělávání. [online]. C 2006 [cit. 2011-02-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.nidv.cz/cs/>>.

RPSN – Kalkulačka. [online]. C 2000 – 2011. [cit. 2010-12-28]. ISSN 1213-2217. Dostupné z WWW: <<http://www.penize.cz/kalkulacky/RPSN#calcul>>.

Spol. dokument MF, MPO, MŠMT. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*. Usnesení vlády č. 1594. 2007. [online]. [cit. 2010-12-09]. Dostupný také z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>>.

TICHÁ, M. *Etická a ekonomická kritéria rozhodování a výchova k ekonomickému myšlení*. [online]. [cit. 2010-12-09]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/k/g/2112/ETICKA-A-EKONOMICKA-KRITERIA-ROZHODOVANI.html/>>.

Seznam příloh

PŘÍLOHA 1 ZISK V SYSTÉMU TRŽNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

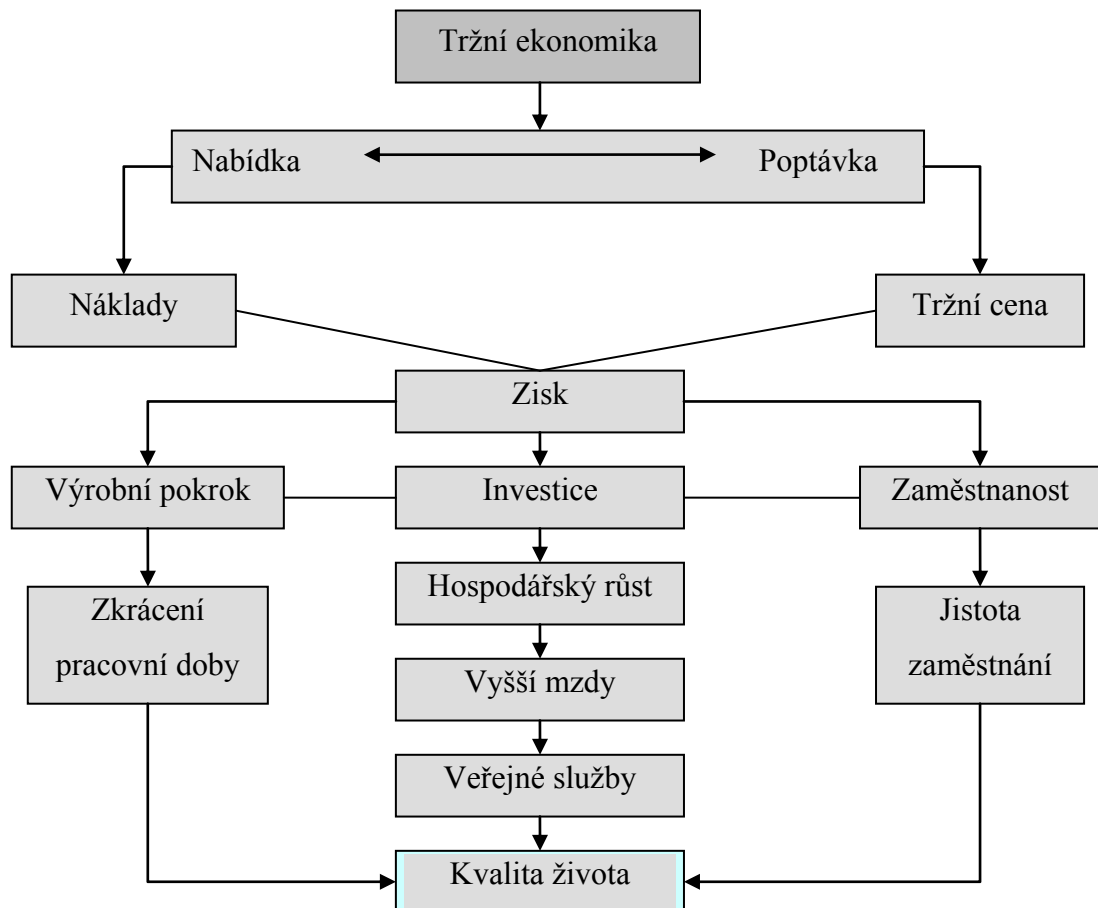
PŘÍLOHA 2 DOPORUČENÁ PROBLEMATIKA PRO ÚROVEŇ ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

PŘÍLOHA 3 STRUKTURA PŘÍRUČKY FINANČNÍ GRAMOTNOST – ÚLOHY A METODIKA

PŘÍLOHA 4 NÁVRH PROJEKTU PŘI VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

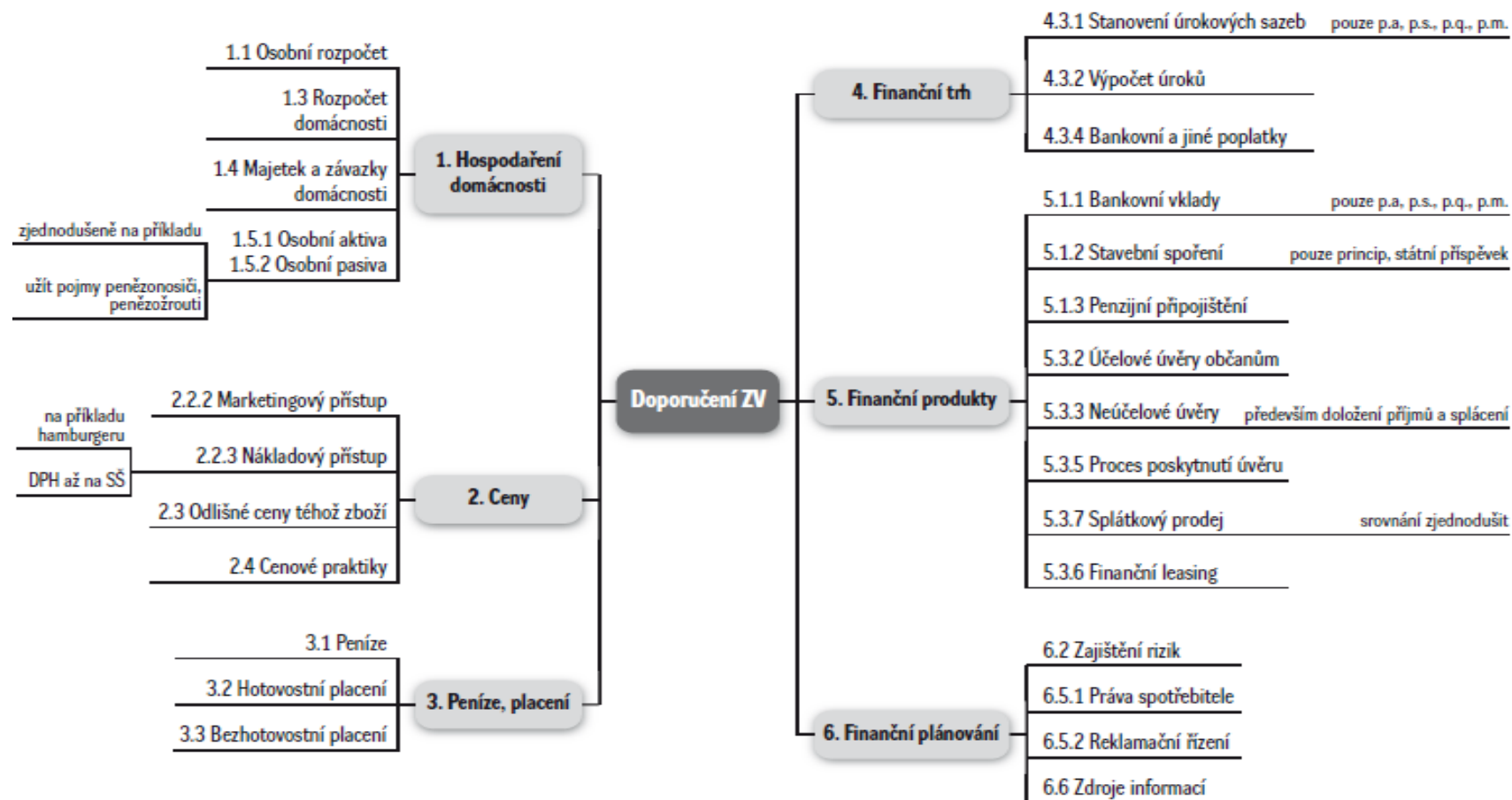
Přílohy

Příloha 1 Zisk v systému tržního hospodářství

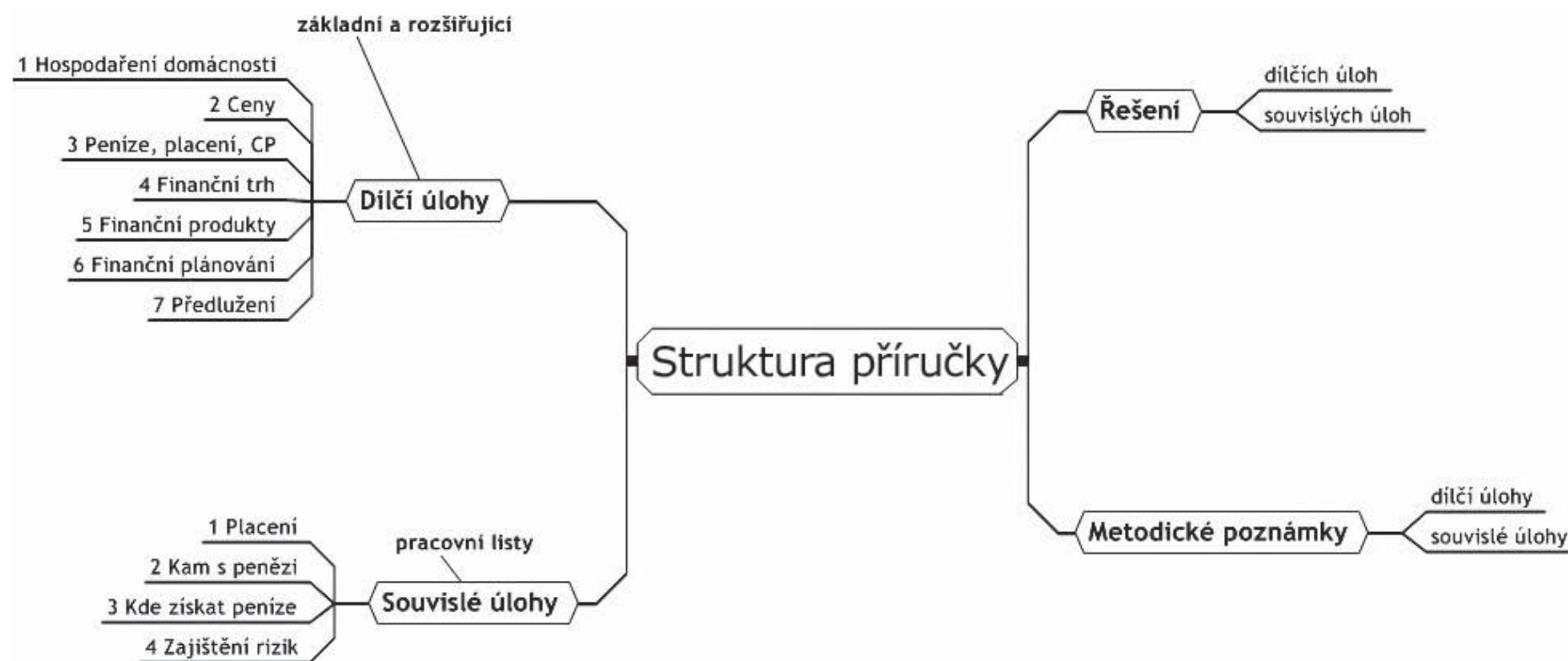
PUTNOVÁ, A.; SEKNIČKA, P. *Etické řízení ve firmě: nástroje a metody: etický a sociální audit (95)*. Grada 2007. ISBN 978-80-247-1621-3.

Příloha 2 Doporučená problematika pro úroveň základního vzdělávání

Zdroj: KLÍNSKÝ, P. CHORMÁ, D. a další. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*. Praha: NÚOV, 2008.

Příloha 3 Struktura příručky Finanční gramotnost – úlohy a metodika

Zdroj: KLÍNSKÝ, P. CHORMÁ, D. a další. *Finanční gramotnost – úlohy a metodika*. Praha: NÚOV, 2009.

Příloha 4 Návrh projektu při výuce finanční gramotnosti

SMYSL PROJEKTU

Smyslem tohoto projektu by mělo být osvojení takových znalostí a praktických návyků hospodaření, které se žák naučí běžně používat ve svém životě.

ZADÁNÍ PROJEKTU

Příklad zadání, které dostane žák

Mladý pár Jana, která je zaměstnaná jako administrativní pracovnice a Petr, pracovník v oblasti vzdělávání žijí ve společné domácnosti (v bytě2+kk) v Brně, kde platí měsíční nájem plus inkaso a mají společný rozpočet domácnosti.

ÚKOL 1:

Sestavte rozpočet těchto dvou mladých lidí. Informace o možné hodnotě nájemného, inkasu a dalších výdajích zjistěte na internetu (uved'te alespoň 7 dalších položek výdajů). Informace o příjmech čerpejte z příložené tabulky, kde jsou uvedené průměrné hrubé mzdy dle jednotlivých pracovních oblastí. Tyto mzdy přepočítejte na čisté mzdy.

CZ-NACE	Průměrná mzda v jednotlivých odvětvích
a	
ČR ÚHRNEM	23 135
A Zemědělství, lesnictví a rybářství	17 063
B+C+D+E Průmysl celkem	22 831
B Těžba a dobývání	28 118
C Zpracovatelský průmysl	22 239
D Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatiz. vzduchu	38 589
E Zásobování vodou, odpady a sanace	22 002
F Stavebnictví	20 829
G VO, MO a opr. motor. voz.	21 179
H Doprava a skladování	22 448
I Ubytování, stravování a pohostinství	12 429
J Informační a komunikační činnosti	42 378
K Peněžnictví a pojišťovnictví	48 575
L Činnosti v oblasti nemovitostí	22 180
M Profesní, vědecké a technické činnosti	29 247
N Administrativní a podpůrné činnosti	15 844
O Veřej. správa a obrana; pov. soc. zabezpeč.	26 359
P Vzdělávání	22 056
Q Zdravotní a sociální péče	23 710
R Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	19 196
S Ostatní činnosti	17 716

Zdroj: *Statistický úřad*

Tabulka pro výpočet čisté mzdy:

Hrubá mzda:

Ze mzdy bude sraženo (pouze za zaměstnance):

	Zaměstnanec	Zaměstnavatel
Sociální pojištění (6,5% zaměstnanec, 25% zaměstnavatel) z hrubé mzdy		
Zdravotní pojištění (4,5% zaměstnanec, 9% zaměstnavatel) z hrubé mzdy		
Super hrubá mzda		
Daň (15% ze super hrubé mzdy)		
Sleva na dani		
Záloha na daň		
Čistá mzda		

Slevy na dani: Sleva na poplatníka činí 1970 Kč.

Možno seznámit se i s dalšími slevami.

ČISTÁ MZDA (Hrubá mzda – SP zaměstnanec – ZP zaměstnanec – Daň + Sleva na dani)

POMOCNÁ TABULKA PRO SESTAVENÍ ROZPOČTU

PŘÍJMY	VÝDAJE
CELKEM	CELKEM
	REZERVA

ÚKOL 2

Životním cílem těchto dvou mladých lidí je koupě domu za cenu 3.000.000 Kč. Mají vlastní prostředky, a to celkem 1.500.000 Kč. Na zbývající část (1.500.000 Kč) si musí vzít hypotéční úvěr. Pokuste se navrhnout měsíční splátky úvěru i časový horizont, který byste tomuto páru doporučili. Úrokové sazby zjistěte na internetu. Pro výpočet měsíční splátky úvěru použijte vzorec:

$$\frac{HU \cdot i_{pm} \cdot (1 + i_{pm})^{12n}}{(1 + i_{pm})^{12n} - 1}$$

kde $i_{p.m.} = i_{p.a.}/12$

HU – je výše hypotéčního úvěru

n – je doba splatnosti úvěru v letech

$i_{p.m.}$ – je měsíční úroková sazba

$i_{p.a.}$ – je roční úroková sazba

ÚKOL 3

Vámi vypočtené splátky zahrňte do rozpočtu a přepočítejte, uvažujte také, že pokud se rodina nastěhuje do domu, bude mít vyšší výdaje např. na inkaso, ale nebude už platit nájem atp.

Může si rodina koupit domu vůbec dovolit? Co byste doporučili a s čím by měla tato dvojice do budoucna počítat? Jaké situace mohou tento rozpočet ještě ovlivnit? Může jim rodina nějak předejít? Pokuste se využít i kalkulaček hypotéčního úvěru. Zhodnoťte celkovou finanční situaci této rodiny. Navrhněte i finanční plán, jak by to mohlo vypadat v budoucnu.

ÚKOL 4

Vhodnou a zajímavou formou si připravte prezentaci pro své spolužáky o problému, který jste řešili. Použijte obrázky, tabulky, plakáty, pomůcky. Připravte si otázky pro diskusi.

HLAVNÍ CÍLE PROJEKTU

Cílem tohoto projektu je posílit úroveň finanční gramotnosti žáků základních škol praktickým nastíněním finanční problematiky. V rámci projektu by měli studenti získat potřebné informace, aby se mohli lépe orientovat ve finančních produktech či službách a aby mohli efektivně nakládat se svými finančními prostředky a plánovat si naplnění svých životních cílů.

Kognitivní cíle (vzdělávací): žák vyjmenuje možné příjmy a výdaje domácnosti, vlastními slovy popíše, na jakém principu funguje sestavování rozpočtu, vyjmenuje příjmy a výdaje, popíše je a vysvětlí jejich vliv na hospodaření domácnosti a také to jak ovlivní dosažení jejich stanoveného cíle.

Afektivní cíle (postojové): žák si vyhledáváním informací a zpracováním konkrétního případu vytváří osobní pohled na danou problematiku. Pomocí diskuze je potom schopný posoudit klady a zápory, protože vyslechne i názory ostatních spolužáků. Na základě takového zhodnocení dokáže zaujmout své stanovisko, popřípadě přehodnotit své názory. Žák se dokáže vžít do konkrétní situace a vnímat tuto problematiku v běžném životě, dokáže se vžít do pozice daného jedince a posoudit do jaké míry by tato situace ovlivnila jeho vlastní život.

Psychomotorické cíle (výcvikové): žák popíše či jinak představí, jak funguje rodina či jedinec v daném případě v běžném životě.

Sociální cíle (komunikační): protože se jedná o skupinovou práci, předpokládá se, že žák se naučí více spolupracovat se svými spolužáky ve skupině, naslouchat, komunikovat říkat své návrhy na řešení problému, ale i respektovat názory ostatních členů skupiny.

KLÍČOVÉ KOMPETENCE

1. *Kompetence k řešení problémů* – žák samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy.

2. *Kompetence komunikativní* – žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.

3. *Kompetence sociální a personální* žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co druzí lidé myslí, říkají a dělají.

VÝSTUPY ŽÁKA

Základní výstupy

Základní výstupy vychází zejména ze vzdělávací oblasti Člověk a společnost, konkrétně z oboru „Výchova k občanství“ a tématu „Stát a hospodářství“ a jsou formulovány následujícím způsobem:

Žák dodržuje zásady hospodárnosti, popíše a objasní vlastní způsoby zacházení s penězi a se svým i svěřeným majetkem, vyhýbá se rizikům v hospodaření s penězi.

Popřípadě také vysvětlí, jakou funkci plní banky a jaké služby občanům nabízejí.

Vedlejší výstupy

Z Oboru stát a právo by se žák měl naučit provádět jednoduché právní úkony a chápat jejich důsledky, dodržovat právní ustanovení, která se na něj vztahují a uvědomit si rizika jejich porušování.

Ze vzdělávací oblasti Člověk a svět práce, oboru Provoz a údržba domácnosti žák bude provádět jednoduché operace platebního styku a domácího účetnictví.

MEZIOBOROVÉ VAZBY

Matematika a její aplikace na 2. stupni ZŠ

Informační a komunikační technologie na 2. stupni ZŠ

TYOLOGIE PROJEKTU

Ročník určený pro vypracování projektu: 9. ročník

Délka trvání projektu: projekt má krátkodobý charakter, je určen na 3 - 4 vyučovací hodiny

Prostředí: mimoškolní (banky, knihovny, domácí prostředí ...), ale i školní.

Počet účastníků: jde o formu skupinového projektu. Učitel vytvoří skupiny po čtyřech žácích.

Organizace: projekt je realizován v rámci výuky Výchovy k občanství, ale je možno ho provázat ještě s předmětem Matematika.

Informační zdroje a pomůcky: připravená příjmová tabulka pro lepší orientaci žáků, dále žáci mohou čerpat informace z internetu, protože k dispozici jim bude počítačová učebna, dále učebnice a také si mohou žáci přinést i vlastní zdroje, které se vztahují k tématu, či nahlížet do sešitů, kde budou mít důležité poznámky k tomuto tématu, které jim byly poskytnuty učitelem a zpracován modelový příklad. Jako pomůcky budou sloužit papír, tužka, pastelky, fixy, počítač, barevné papíry a kalkulačka.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

Osobnostní a sociální výchova

Výchova demokratického občana

Mediální výchova.

VÝUKOVÉ METODY

Hlavní metoda je metoda výukového projektu, v němž používáme metody slovní (výklad, vysvětlování, popis celého projektu), metody práce s textem (tvorba vlastního textu, práce s textem na internetu při vyhledávání informací, práce s přiloženým textem), metody dialogické (rozhovor opakovací, motivační, dialog a samozřejmě nesmí chybět závěrečná diskuse žáků na dané téma). Názorné vyučovací metody (žáci pomocí prezentace, obrázků, popisů či dalších pomůcek hovoří o vstupech a výstupech zadání projektu).

ORGANIZAČNÍ FORMA VÝUKY

Hlavní organizační formou je skupinová výuka, pokud si žáci rozdělí úkoly ve skupině, může učitel volit v určitých momentech i individuální formu výuky.

POPIS JEDNOTLIVÝCH FÁZÍ PROJEKTU

Přípravná fáze

V této fázi se učitel zaměří zejména na motivaci žáků, například i uvede konkrétní případy ze života, kterými žáky blíže uvede do dané problematiky. V této části jsou také žáci rozděleni do skupin, kde si určí i své role a přidělí úkoly, které budou zpracovávat. Následně zde také učitel představí zadání projektu a každá skupina si vybere lísteček se zadáním problému, který budou zpracovávat. Učitel dále seznámí žáky s cíli, kterých by mělo být v projektu dosaženo a zodpoví případné dotazy. Je důležité také stanovit, kdy budou prezentovány výsledky projektu, možné pomůcky a konkrétní představu toho, jak by měl v konečné fázi projekt vypadat.

Realizační fáze

Tato fáze zahrnuje samotné řešení zadaného projektu. Žáci mají za úkol dle konkrétního zadání zpracovat rodinný rozpočet, který bude obsahovat příjmové a výdajové položky, které si žáci sami určí dle aktuálních cen.³⁶ V této fázi žák také posoudí, zda existují dostatečné finanční rezervy k tomu, aby mohlo být dosaženo zadaného cíle, který má každá skupina určený v zadání. Dále také navrhnou, zda zadaná forma financování je vhodná nebo mohou zvolit i jinou formu financování, pokud nějakou jinou znají nebo pokud by je nějaká jiná možná forma financování či dosažení daného cíle napadla. Nesmí zapomenout určit také časový horizont, po který nás bude výdaj na dosažení konkrétního cíle ovlivňovat. Následně žáci sestaví nový rozpočet, v němž bude zahrnuto i dosažení konkrétního cíle a

³⁶ Předpokládá se, že žáci už mají základní informace o sestavování rodinného rozpočtu a vyzkoušeli si jeho sestavování na modelovém příkladu.

zhodnotí, jak dosažení tohoto cíle ovlivnilo konkrétní rozpočet. V neposlední řadě ještě stanoví, jaké nenadálé životní situace by mohly překazit financování cíle a co je možné udělat, aby zabránili negativnímu dopadu těchto nenadálých událostí. V této fázi si tedy žáci sestaví všechny podklady potřebné pro prezentaci.

Fáze prezentací

Ve zvolené vyučovací hodině mají žáci za úkol seznámit své kolegy s daným problémem a představit jeho možné řešení zajímavou formou před tabulí. Prezentuje celá skupina a každý žák v dané skupině musí mít slovo, aby bylo vidět, že se na řešení také podílel. Seznámí ostatní také se svým názorem. Následně by měla začít diskuse, která bude řízena učitelem a v níž se bude řešit, zda mají ostatní žáci stejný názor, nebo jak by se problém mohl jinak řešit.

Hodnotící fáze

V této části učitel zhodnotí nejen využití získaných znalostí žáků, ale i snahu jednotlivých žáků podílet se na vypracování projektu. Učitel by měl také zhodnotit celkový projev žáků před tabulí. Pomoci v hodnocení by mu měli ostatní žáci ve třídě (měl by se jich zeptat na jejich názor, na to, co se jim na projektu a projevu líbilo a nelíbilo). Vzhledem ke složitosti projektu by měl také upozornit na to, co v projektu chybělo, co by tam ještě mohlo být zařazeno, na co si dát v běžném životě pozor, atp., což by žáci mohli brát jako vhodné poučení. Své projekty mohou žáci prezentovat např. i ve školním časopise, pokud je nějakým způsobem ztvárnili, mohou si je vystavit ve třídě.